

Sammenhengen mellom stamming og emosjoner

*En litteraturstudie med et historisk
perspektiv*

Karoline Nilsen

Masteroppgave
Masterprogram i helsefag
Studieretning for logopedi
Institutt for biologisk og medisinsk psykologi
Psykologisk fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Våren 2018

Sammenhengen mellom stamming og emosjoner

*En litteraturstudie med et historisk
perspektiv*

Karoline Nilsen

Masteroppgave
Masterprogram i helsefag
Studieretning for logopedi
Institutt for biologisk og medisinsk psykologi
Det psykologiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Våren 2018

© Karoline Nilsen

2018

Sammenhengen mellom stamming og emosjoner

Karoline Nilsen

<https://bora.uib.no/>

Sammendrag

Bakgrunn: Gjennom historien har det utviklet seg ulike teoretiske og terapeutiske tradisjoner i psykologien som logopeder kan ta utgangspunkt i når de arbeider i kliniske sammenhenger (Flasher & Fogle, 2011). Studiens hensikt er å undersøke hvilke teoretiske skoleretninger innen psykologien som ligger til grunn for forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv, for å bidra til økt refleksjon over egen praksis hos logopeder. *Problemstilling:* Hvilke teoretiske tilnærminger har blitt tatt i bruk i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv? *Metode:* Denne studien er en systematisk oversikt med en integrert narrativ tilnærming i presentasjonen av resultatene. *Resultater:* Resultatene i denne studien viser at omfanget av forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner har vært økende i et historisk perspektiv. I tillegg tyder resultatene på at kognitiv psykologi er den skoleretningen som har vært rådende i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner gjennom historien. *Konklusjon:* At kognitiv psykologi har vært rådende i så sterk grad kan ha ført til at man kan ha gått glipp av viktige dimensjoner ved fenomenet emosjoner sett i sammenheng med stamming. Forskere i fremtiden bør være bevisst på sitt teoretiske ståsted, og forsøke å være åpne for andre teoretiske perspektiv.

Nøkkelord: stamming, emosjoner, historie, litteraturstudie, psykologi

Abstract

Background: Different psychological theoretical and therapeutic traditions have been developed through history, also used by speech language pathologists in clinical contexts (Flasher & Fogle, 2011). The purpose of this study is to investigate which theoretical approaches that have been applied in research about the relationship between stuttering and emotions in a historical perspective. The goal is to contribute to increased reflection of speech language pathologist's clinical practice. *Issue:* Which theoretical approaches have been applied in research about the relationship between stuttering and emotions in a historical perspective? *Method:* This study is a systematic review with an integrated narrative approach in the presentation of the results. *Results:* The results of this study show that the extent of research with this topic has been increasing in a historical perspective. In addition, the results indicate that cognitive psychology has influenced research about the stuttering and emotion relationship in a historical perspective. *Conclusion:* The fact that cognitive psychology has been prevailing may have led to lack of important dimensions in research about emotions in the context of stuttering. Furthermore, researchers should be aware of their theoretical point of view and try to be open to other theoretical perspectives.

Keywords: Stuttering, emotions, history, literature review, psychology

Forord

Da var tiden inne for å levere masteroppgave i logopedi. Det føles ikke som at det var lenge siden jeg jublende leste mailen om at jeg hadde fått studieplass på master i logopedi ved Universitetet i Bergen. De to siste årene har gått fort, men jeg har lært mye og fått gode venner. Det er flere jeg ønsker å takke i forbindelse med masteroppgaven.

Først og fremst ønsker jeg å takke veilederne mine, Karsten Specht og Siv Andresen. Takk for at dere sa ja til å være veilederne mine og for engasjementet deres rundt oppgaven min. Dere har gitt konkret veiledning, både muntlig og skriftlig, noe som har vært til stor hjelp for meg. Jeg vil også takke for at dere hele tiden har hatt troen på oppgaven min.

Videre vil jeg takke mine gode venninner, blant annet Marie og Lene som jeg har bodd med de to siste årene. Dere har vært en fryd å bo med, og jeg er takknemlig for at vi har delt oppturer og nedturer med hverandre. Jeg vil også takke kjæresten min, Geir, for at du har holdt ut med alt pratet om masteroppgaven, og for positiv oppmuntring og avledning når det har vært nødvendig.

Til slutt vil jeg takke familien min for at dere har hatt troen på meg og støttet meg gjennom hele masterstudiet. Takk for at dere viser at dere er stolte av meg, og at dere gleder dere over å se meg lykkes. Det er vemodig men også lettende at studietiden går mot slutten. Nå er jeg klar for å legge studietiden bak meg og begynne i arbeid som logoped.

Bergen, mai 2018

Karoline Nilsen

Innholdsliste

Kappe

1.0 Introduksjon.....	s. 1
1.1 Tema, bakgrunn og formål.....	s. 1
1.2 Teoretisk forankring.....	s. 1
1.2.1 Stammering.....	s. 1
1.2.1.1 Etiologisk perspektiv.....	s. 2
1.2.1.2 Stammeutvikling.....	s. 2
1.2.1.3 ”Personer som stammer”	s. 4
1.2.1.4 Vedvarende stammering og spontanforbedring.....	s. 5
1.2.1.5 Stammering og miljøfaktorer.....	s. 7
1.2.1.6 Stammering og kognitive evner.....	s. 7
1.2.1.7 Forskjeller i hjernefunksjon hos personer som stammer.....	s. 8
1.2.1.8 Stammering og livskvalitet.....	s. 8
1.2.1.9 Foreldre til barn som stammer.....	s. 9
1.2.1.10 Stammering i et multidimensjonelt perspektiv.....	s. 10
1.2.2 Emosjoner.....	s. 11
1.2.2.1 Emosjoner og holdninger.....	s. 11
1.2.2.2 Emosjonelle vansker.....	s. 12
1.2.2.3 Emosjonelle vansker og stammering.....	s. 13
1.2.3 Teoretiske skoleretninger innen psykologien.....	s. 14
1.2.3.1 Humanistisk psykologi.....	s. 16
1.2.3.2 Mellommenneskelig psykologi.....	s. 17
1.2.3.3 Atferdspsykologi.....	s. 18
1.2.3.4 Kognitiv psykologi.....	s. 19
1.2.3.5 Familiær psykologi.....	s. 20
1.2.3.6 Eksistensiell psykologi.....	s. 20
1.2.3.7 Multikulturell psykologi.....	s. 22
1.2.4 Begrepsavklaring.....	s. 23
1.2.4.1 Stammering.....	s. 23
1.2.4.2 Emosjoner.....	s. 23
1.2.4.3 Historisk perspektiv.....	s. 23

1.3 Presentasjon av datagrunnlag.....	s. 24
2.0 Mål og problemstilling.....	s. 41
2.1 Mål.....	s. 41
2.2 Problemstilling.....	s. 41
3.0 Metode.....	s. 42
3.1 Valg av metode.....	s. 42
3.2 Søkeprosess	s. 43
3.3 Inklusjons- og eksklusjonskriterier.....	s. 43
3.4 Utvalg.....	s. 44
3.5 Fremgangsmåte i dataanalyse.....	s. 47
3.6 Metodekritikk.....	s. 52
3.6.1 Reliabilitet og validitet.....	s. 53
3.6.2 Forskerrolle.....	s. 55
3.6.2 Etske aspekter ved studien.....	s. 56
Litteraturliste.....	s. 58

Artikkelmanus

1.0 Introduksjon.....	s. 68
2.0 Metode.....	s. 70
2.1 Valg av metode.....	s. 70
2.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier.....	s. 70
2.3 Utvalg.....	s. 71
2.4 Fremgangsmåte i dataanalyse.....	s. 72
3.0 Resultater.....	s. 73
3.1 Søkeresultat.....	s. 73
3.2 Fokus i resultatene.....	s. 73
3.2.1 Funn og resultater i datamaterialet.....	s. 73
3.3 Temaer i artiklene.....	s. 74
3.4 Temaer og vinklinger fordelt etter tiår.....	s. 79
3.4.1 År 2010 til år 2017.....	s. 79
3.4.2 År 2000 til år 2009.....	s. 79
3.4.3 År 1990 til år 1999.....	s. 80
3.4.4 År 1980 til år 1989.....	s. 80
3.4.5 År 1970 til år 1979.....	s. 80

3.4.6 År 1960 til år 1969.....	s. 81
3.5 Temaer og vinklinger i sammenheng med skoleretninger innen psykologien.....	s. 83
4.0 Dataanalyse og diskusjon.....	s. 88
4.1 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår.....	s. 88
4.2 Spredning av vinklinger i studiene.....	s. 88
4.3 Teoretiske tradisjoner.....	s. 89
4.3.1 Kognitiv psykologi.....	s. 89
4.3.2 Mellommenneskelig psykologi.....	s. 91
4.3.3 Andre teoretiske tradisjoner.....	s. 93
4.4 Studiens vinklinger i et historisk perspektiv.....	s. 97
5.0 Konklusjon.....	s. 99
Litteraturliste.....	s. 100

Oversikt over figurer og tabeller

Kappe

Tabell 1 Faktorer som kan føre til vedvarende stamming.....	s. 5
Figur 1 Tidslinje over skoleretninger innen psykologien.....	s. 16
Tabell 2 Oversikt over inkluderte studier.....	s. 24
Figur 2 Oversikt over antall deltakere i de inkluderte studiene.....	s. 39
Figur 3 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår.....	s. 40
Figur 4 Litteratursøkeprosess.....	s. 44
Tabell 3 Søkeord i PubMed.....	s. 45
Tabell 4 Søkeord i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria.....	s. 46
Tabell 5 Antall inkluderte studier.....	s. 47
Figur 5 Antall temaer og vinklinger.....	s. 49
Figur 6 Antall temaer og vinklinger i et historisk perspektiv.....	s. 50
Figur 7 Antall studier med de ulike vinklingene, fordelt etter skoleretninger innen psykologien.....	s. 51

Artikkelmanus

Tabell 1 Søkeord i PubMed.....	s. 71
Tabell 2 Søkeord i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria.....	s. 71
Tabell 3 Antall inkluderte studier.....	s. 73
Tabell 4 Tematisk oversikt over inkluderte studier.....	s. 74
Figur 1 Antall temaer og vinklinger.....	s. 78
Figur 2 Antall temaer og vinklinger i et historisk perspektiv.....	s. 82
Tabell 5 Oversikt over antall vinklinger i studiene i sammenheng med skoleretning innen psykologien.....	s. 83
Figur 3 Antall studier med de ulike teoretiske vinklingene, fordelt etter tradisjon innen psykologien.....	s. 87
Figur 4 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår.....	s. 88
Figur 5 Studier med vinklinger i sammenheng med kognitiv psykologi fordelt etter tiår.....	s. 90
Figur 6 Vinklinger i studiene med mellommenneskelig tilnærming fordelt etter tår....	s. 92

Kappe

1.0 Introduksjon

1.1 Tema, bakgrunn og formål

Temaet i denne studien er det historiske perspektivet på sammenhengen mellom stamming og emosjoner. Det er fremdeles uenighet blant forskere om hva årsaken bak denne sammenhengen er. Selv om dette er et tema innen det logopediske fagfeltet det finnes mye forskning på, viser forskningen forskjellige resultater (Guitar, 2014). Det enda er mye man ikke vet om stamming, derfor kan man si at forskning på stamming fremdeles er nødvendig. Formålet med denne studien er ikke å undersøke årsakssammenhengen mellom stamming og emosjoner, men heller å se nærmere på synet på denne sammenhengen, og om det har endret seg i et historisk perspektiv. For å undersøke hvilket syn forskere har hatt blir det også relevant å undersøke hvilke rådende skoleretninger innen psykologien forskere har blitt påvirket av.

1.2 Teoretisk forankring

1.2.1 Stamming. Det finnes personer som stammer i alle kulturer, raser og deler av verden, og vansken forekommer hos både kvinner og menn i alle aldre. Samtidig er det flere menn som stammer enn kvinner. Forskning på kryss av kulturer og kjønn viser at det er tre ganger flere menn enn kvinner som stammer (Bloodstein & Ratner, 2008). Hos noen går stammingen over av seg selv, men hos andre kreves det tidlig innsats for å utvikle en normal taleflyt og for å unngå at vansken skal utvikle seg til en kronisk vanske (Guitar, 2014).

Stamming er en taleflytvanske. Taleflyt kan være vanskelig å definere fordi forskere ofte fokuserer på ikke-flytende tale. Starkweather (referert i Guitar, 2014) forklarer at taleflyt er når man har kontroll på pauser, rytme og intonasjon når man tar i bruk taleapparatet. I følge Guitar (2014) karakteriseres stamming ved unormal høy frekvens av brudd og/eller forlengelser i taleflyten. Bruddene kan fremtre i form av forlengelser av lyder, blokkeringer

av luftstrøm under tale og repetisjoner av lyder, stavelser eller enstavelsesord. Dette er typiske fellestrekk hos personer som stammer og betegnes som kjerneatferd. Sekundæratferd skiller seg fra kjerneatferd og defineres som den lærte atferden hos personer som stammer.

Sekundæratferd består av fluktatferd og unngåelsesatferd, og utvikles med utgangspunkt i kjerneatferden (Statped, 2013). Fluktatferd brukes for å komme ut av stammingen og fullføre ordet. Kjennetegn på fluktatferd kan være øyeblikk, hodenikking og bruk av lyder som ”eh”. Unngåelsesatferd er strategier personer som stammer ofte bruker for å unngå stamming og de negative erfaringene stammingen innebærer. Et eksempel på unngåelsesatferd kan være å bytte ut et planlagt ord med et ord som er lettere å si, fordi personen forventer å stamme på det planlagte ordet. Unngåelsesatferd kan forhindre stammingen i å fremtre og samtidig dempe frykten for at stammingen skal fremtre der og da, men samtidig er det ikke en strategi som demper frykt for stamming over lengre tid (Guitar, 2014).

1.2.1.1 Etiologisk perspektiv. Ingen vet hva som forårsaker stamming, men vansken kan ha sin opprinnelse i måten hjernen har utviklet seg til å produsere tale og språk (Guitar, 2014). Det er også sterk evidens for at stamming kan videreføres genetisk. Noen barn begynner å stamme under en dramatisk utvikling av vokabular og syntaks. Hos andre barn kan stamming fremtre ved flytting til et nytt hjem eller hvis de får et nytt søsken. For at stamming skal fremtre hos et barn må flere faktorer opptre enkeltvis eller i kombinasjon. I tillegg må barnet ha medfødte eller nevrofysiologiske egenskaper, som gjør barnet disponibelt for å begynne å stamme (Guitar, 2014).

1.2.1.2 Stammeutvikling. Guitar (2014) deler stammeutviklingen inn i fire nivåer i tillegg til normal ikke-flytende tale. De fire nivåene består av grensestamming, begynnende stamming, mellomliggende stamming og avansert stamming. Normal ikke-flytende tale kan forklares som en normal del av barns taleutvikling, hvor talen fremtrer som ikke-flytende, uten at man kan kalle det stamming. Noen bruker begrepet ”småbarnsstotring” i

stedet for normal ikke-flytende tale (Heitmann, 2013). Skillet mellom normal ikke-flytende tale og stamming finner man ved å undersøke i hvilken grad talen er ikke-flytende, antall repeteringer og type talebrudd. Dette må også vurderes i sammenheng med barnets alder. Talebrudd inni ord er ofte tegn på begynnende stamming, og brudd mellom ord karakteriseres oftest som småbarnsstotring (Conture, 1990). Normal ikke-flytende tale påvirker som regel ikke barns følelser og holdninger mer enn at de er bevisst på den ikke-flytende talen selv. Det kan sammenliknes med at et barn kan snuble, for å så reise seg opp igjen og gå videre uten å tenke noe mer over det (Guitar, 2014).

Grensestamming kan ofte forveksles med normal ikke-flytende tale, fordi symptomene på ikke-flytende tale og grensestamming kan overlape hverandre, og fordi barn ofte veksler mellom grensestamming og normal ikke-flytende tale i en periode. Grensestamming viser seg oftest hos barn i tidlig barnehagealder. Begrepet grensestamming indikerer at et barns tale ligger i grenseland mellom ikke-flytende tale og stamming. Det er snakk om normal ikke-flytende tale hvis 7 av 100 ord er ikke-flytende. Hvis mer enn 10 av 100 ord hos et barn er ikke-flytende kan det være grensestamming. Barn med grensestamming er ofte ikke bevisst på det selv, så det er sjeldent knyttet negative følelser til stammingen i dette stadiet (Guitar, 2014).

Begynnende stamming viser seg oftest hos eldre barnehagebarn. I dette stadiet forekommer stammingen oftere og er mer intens enn ved grensestamming. Når et barn har begynnende stamming er det som regel bevisst på det selv. Det er ofte sterke følelser som frustrasjon knyttet til stamming i dette stadiet. Videre kan frustrasjonen utvikle seg til frykt når barnet har vansker med å uttale et ord eller en lyd. Å ikke klare å si det man ønsker kan føre til en følelse av å være hjelpeløs eller mangel på kontroll (Guitar, 2014).

Mellomliggende stamming er mest fremtredende hos barn mellom 6 og 16 år. Det er to

hovedfaktorer som skiller mellomliggende stamming fra begynnende stamming; frykt og unngåelsesatferd. Barn med mellomliggende stamming frykter at de skal stamme, som igjen fører til at de unngår ordene de frykter å stamme på. I sammenheng med de negative følelsene knyttet til mellomliggende stamming, kan følelsene komme til uttrykk ved manglende øyekontakt og rødming under stamming (Guitar, 2014).

Individer som fremdeles stammer som ungdommer eller voksne har ofte utviklet et solid mønster med kjerne- og sekundæratferd. Dette stadiet kalles avansert stamming. Her tar stammingen ofte stor plass i det sosiale livet og på skolen eller arbeidsplassen. Eksempler på dette er at de kan unngå å snakke høyt i timene på skolen, eller utelukker enkelte jobbmuligheter. Følelser og holdninger hos personer med avansert stamming har ofte blitt formet gjennom flere år med stamming. Dermed er det ofte knyttet negative følelser til stammingen - også i dette stadiet. De negative følelsene som frykt og mangel på kontroll blir ofte forsterket av individets oppfatning av hvordan lytterne ser på han/henne. Selv om lytterne ikke nødvendigvis kommenterer stammingen, kan et ansiktsuttrykk si mer enn nok. Dette gjelder selvfølgelig ikke alle voksne som stammer. Noen opplever ikke at stammingen er en stor del av livet, og fortsetter å leve livet uten at stammingen oppleves som en plage (Guitar, 2014).

1.2.1.3 "Personer som stammer". I denne studien brukes begrepet "personer som stammer" i stedet for "stammere". Guitar (2014) hevder at man nylig har gått bort i fra å bruke begrepet "stammere", for å unngå å stemple folk og sette de i bås. Flere personer som stammer ønsker å se på stammingen som en liten del av hvem de er, og foretrekker derfor begrepet "personer som stammer" fremfor "stammere". Voksne personer som stammer sier ofte at å endre måten de tenker på seg selv, har vært en av de mest signifikante tiltakene de har gjort for å løsrive seg fra stammingens begrensninger. Det er viktig å huske på at personer som stammer er mennesker med hver sin galakse av karakteristikk, og at stammingen kun er

en av disse karakteristikkene. Personer som stammer har mange flere og viktigere egenskaper enn selve stammingen, som også sier noe om hvem de er. Noen forfattere bruker forkortelsen ”PWS” for det engelske begrepet ”people who stutter”. Å bruke en forkortelse for å omtale personer som stammer kan gi uttrykk for at man fremhever stammingen, noe som dermed gjør at PWS i liten grad skiller seg fra begrepet ”stammere”. Derfor blir ikke denne forkortelsen tatt i bruk i denne studien.

1.2.1.4 Vedvarende stamming og spontanforbedring. Når personer som stammer blir kvitt stammingen uten behandling kalles det for spontan forbedring av stamming (spontaneous recovery) (Guitar, 2014). Hvorfor noen opplever spontan forbedring av stammingen har lenge vært uklart. Samtidig vet man om ulike faktorer som kan føre til at stammingen blir vedvarende. Disse faktorene blir beskrevet i Tabell 1, som er inspirert av Guitar (2014) sin litteratur om spontan forbedring av stamming. Teori om vedvarende stamming blir presentert fordi den ene inkluderte artikkelen i denne studien handler om angst i sammenheng med spontan forbedring av stamming (Gray & Brutten, 1964). For å forklare spontan forbedring av stamming vil det også være relevant å forklare hvilke faktorer som kan føre til at stammingen blir vedvarende.

Tabell 1 Faktorer som kan føre til vedvarende stamming

Familiehistorie	Hvis et barn har familiemedlemmer som har vedvarende stamming, er det større sannsynlighet for at barnet også får det.
Kjønn	Gutter har større risiko for å få vedvarende stamming enn jenter. Samtidig blir jenter ofte kvitt stamming tidligere enn gutter. Derfor har ei jente som har stammet i ett år større

	sannsynlighet for å få vedvarende stamming enn en gutt som har stammet i ett år.
Alder ved første utbrudd	Barn som begynner å stamme ”senere” har større sannsynlighet for å få vedvarende stamming. Hvis første stammeutbrudd kommer i en alder av 3,5 år eller senere, har barnet større sannsynlighet for å få vedvarende stamming.
Stammingens frekvens og alvorlighetsgrad	Hvis stammefrekvensen og alvorlighetsgraden av stammingen ikke har hatt en positiv utvikling i løpet av ett år etter første utbrudd, er det større sannsynlighet for at stammingen blir vedvarende.
Varighet siden første utbrudd	Hvis det er mer en ett år siden første utbrudd er det større sannsynlighet for at stammingen blir vedvarende, spesielt hos jenter.
Stammeøyeblikkenes varighet	Hvis barnet stadig har mer enn tre repetisjoner i et ord (so-so-so-som dette), er dette ofte et tegn på økt risiko for vedvarende stamming. Barn som holder på å bli kvitt stammingen har ofte færre repetisjoner per ord (so-som dette) og saktere repetisjoner (so.....som dette).
Vedvarende forlengelser og blokkeringer	Forlengelser og blokkeringer under første utbrudd gir ingen pekepinn på om

	stammingen kommer til å bli vedvarende eller ikke. Men hvis forlengelsene og blokkeringene ikke blir forminsket etter hvert, er det større sannsynlighet for at stammingen blir vedvarende.
Fonologiske ferdigheter	Barn som stammer, og har fonologiske ferdigheter under gjennomsnittet, har større sannsynlighet for å få vedvarende stamming.

1.2.1.5 Stamming og miljøfaktorer. Barn som er nevrologisk disponert for å begynne å stamme, kan vise tegn til stamming som et resultat av barnets naturlige utvikling. Samtidig starter stamming hos barn oftest på grunn av faktorer i miljøet barnet lever i. Dette kan være faktorer som press i form av holdninger eller atferd hos personer i barnets miljø, eller spesifikke hendelser i barnets miljø (Guitar, 2014). Et eksempel er hvis foreldrene til et barn som stammer er engstelige for barnets taleutvikling. Et annet eksempel er hvis talemiljøet i barnets hjem ikke er barnetilpasset, og barnet ikke henger med i samtalene hjemme. Hvis barnet flytter til et nytt hjem kan barnet også begynne å stamme. Guitar (2014) forklarer at årsaken til at stamming kan fremtre når et barn blir utsatt for stress fra miljøet, kan være fordi barnet ikke har nok hjernekapasitet til å produsere flytende tale, fordi barnet er nevrologisk disponert til å begynne å stamme.

1.2.1.6 Stamming og kognitive evner. To av de inkluderte studiene ser på stamming i sammenheng med kognitive evner. Stamming har forbindelse med menneskets kognitive evner. Forskning av høy kvalitet viser at forekomsten av stamming er høyere hos personer med alvorlige kognitive vansker (Guitar, 2014). Kognitive evner er hjernebaserte ferdigheter som man trenger for å utføre komplekse og enkle oppgaver. Man tar blant annet i bruk

kognitive evner i prosesser som tenkning, læring, persepsjon, oppmerksomhet, arbeidsminne og problemløsning (Helsedirektoratet, 2013). Studiene undersøker dermed stamming i sammenheng med disse faktorene.

Barns kognitive utvikling kan ha sammenheng med utvikling av stamming. Kognitiv utvikling kan også ha sammenheng med når og hvordan personer som stammer kan utvikle negative tanker om seg selv og talen. Hvis et barn begynner å stamme, kan de ofte føle at de gjør noe galt hvis de sammenlikner seg med andre barn som har flytende tale. Barn som stammer kan ofte kjenne på emosjoner som flauhet og skam. Disse emosjonene er kognitive faktorer som ofte fører til økende grad av anspenhet, fluktatferd og unngåelsesatferd, som igjen kan fører til at stammingen blir en selvdrevet vanske som blir vanskelig å bli kvitt (Guitar, 2014).

1.2.1.7 Forskjeller i hjernefunksjon hos personer som stammer. I følge Guitar (2014) finnes det nyere forskning som tar i bruk moderne teknologi som validerer funn fra eldre forskning på funksjonelle forskjeller i hjernen. Både eldre og nyere studier viser at individer som stammer har større aktivitet i høyre hemisfære enn i venstre hemisfære, under flytende og ikke-flytende tale. Samtidig finnes det forskning som viser at personer som stammer, som også har fått behandling for stammingen, ikke har like høy aktivitet i høyre hemisfære under tale som de som ikke har fått behandling for stammingen.

I en studie av Desai et al. (2016) kommer det frem at stamming kan skyldes mindre blodtilførsel i Brocas-området i hjernen. Forskerne i denne studien mener at mindre blodtilførsel i Brocas-området er en sårbarhet hos personer som stammer og at tendensene er like på tvers av aldersgrupper. Brocas-området er anerkjent for å være et viktig område i hjernen for taleproduksjon (Flinker et al., 2015).

1.2.1.8 Stamming og livskvalitet. Forskning viser at stamming kan ha påvirkning på

livskvalitet (Bajaj, Varghese, Bhat & Deepti, 2014). Livskvalitet kan defineres som tilfredsheten med egne egenskaper og funksjoner i ulike situasjoner i livet, som i jobbsammenhenger eller i mellommenneskelige forhold. Livskvalitet handler også om hvordan man oppfatter eget humør (Endicott, Nee, Harrison & Blumenthal, 1993). Bajaj et al (2014) hevder at livskvalitet innebærer en persons grad av selvstendighet, psykisk helse og sosiale forhold. Flere voksne som stammer opplever negative følelser og kognitive reaksjoner i forbindelse med kommunikasjonsvanskene. De negative følelsene påvirker ikke bare evnen til å kommunisere, men også den generelle livskvaliteten. Dette kan føre til begrensninger i opplevelser, erfaringer og utbytter i sosiale-, yrkesmessige- og skole-sammenhenger. Hvis personer som stammer opplever sosial støtte og er deltakende og engasjerte i sosiale aktiviteter, kan dette være faktorer som øker livskvaliteten (Boyle, 2015).

Det finnes også forskning som viser at mennesker som stammer oftere blir utsatt for mobbing enn de som ikke stammer. Opplevelsen av å ha vært mobbeoffer som barn kan ha negativ innvirkning på livskvaliteten i voksen alder (Blood, G.W., Blood I.M., 2016). Det hevdes at permanente og lagrede holdninger kan erstattes med nye måter å tenke og agere på. Samtidig kan holdninger kun erstattes til en viss grad. Lært atferd viser seg ofte i situasjoner hvor individer er stresset, selv om de har gått aktivt inn for å erstatte etablerte holdninger med nye handlings- og tankemønstre (Ayres, referert i Guitar, 2014).

Zhang, Saltuklaroglu, Hough og Kalinowski (2009) har forsket på hvordan personer som ikke stammer tror at stamming kan påvirke livskvaliteten til personer som stammer. I studien deres kommer det frem at personer som ikke stammer tror at stamming har en mild til moderat negativ innvirkning på familie, venner, sosialt liv og livet generelt. Det kommer også frem at personer som ikke stammer tror at stamming kan være en fremtredende hindring når det kommer til yrkesmessige muligheter, romantikk, ekteskap og aktiviteter i dagliglivet.

1.3.1.9 Foreldre til barn som stammer. Guitar (2014) hevder at forskning fra

1950-tallet viser at foreldre til barn som stammer ofte er kritiske og perfektjonistiske. Dette perspektivet har vært med på å forme det generelle synet på stamming i flere generasjoner. Han viser til eksempler hvor han har møtt foreldre til barn som stammer, hvor foreldrene tror at de selv er skyldige i barnets stamming, fordi de tror at de har lagt for mye press på barnets taleutvikling. Samtidig vet man at stamming er en kompleks vanske som utvikles ut i fra flere faktorer som er i samspill med hverandre, som nevrologiske- og miljøfaktorer. I en studie om angst hos foreldre til personer som stammer kommer det frem at foreldre til barn som stammer er mer engstelige enn foreldre til barn som ikke stammer. I tillegg viser studien at mødrene til barn som stammer er generelt mer engstelige enn fedrene (Zenner, Ritterman, Bowen, Gronhøvd, 1978).

1.2.1.10 Stamming i et multidimensjonelt perspektiv. To av de inkluderte studiene ser på stamming i et multidimensjonelt perspektiv. Derfor blir det naturlig å definere hva et multidimensjonelt perspektiv er. ”Multi” betyr flere, og ”dimensjon” kan bety aspekt. Det betyr at studiene ser på stamming ut i fra flere aspekter. Flere forskere har presentert komplekse og multidimensjonale modeller av stamming, i sammenheng med selve diagnosen og behandling (Conture, 1990; Cooper, E.B. & Cooper, C.S., 1985). Forskere som ser på stamming i et multidimensjonelt perspektiv mener det er viktig, fordi stamming er en multidimensjonal vanske som inkluderer kognitive, affektive og sosiale komponenter (Blood, G.W. & Blood, I.M., 2016). Guitar (2014) hevder også at stamming må bli sett i et multidimensjonelt perspektiv, fordi stamming kan sees som en motorisk talevanske, samtidig som vansken påvirker personens kognitive, lingvistiske og psykososiale faktorer. I tillegg til de ulike aspektene ved stamming kan enkeltpersoner oppleve vansken forskjellig, og ha forskjellig kombinasjon av de ulike faktorene ved stamming. Smith (1997) mener at det er unødvendig å fokusere på hva som forårsaker stamming, og at man heller bør rette fokuset mot hvilke faktorer som er i interaksjon med stamming, og hvordan de interagerer.

1.2.2 Emosjoner

1.2.2.1 Emosjoner og holdninger. Det kan være vanskelig å definere begrepet *emosjoner*. Selv om bevisste tanker, bestemte ansiktsuttrykk, handlingstendenser og subjektive opplevelser ofte forekommer ved en bestemt emosjon, kan man også reagere med samme emosjon uten de typiske trekkene (Hoffart og Langkaas, 2014).

Emosjoner kan defineres som oppfattede forhold av en bestemt type. Begrepet emosjon omfatter: (a) En persons oppfatning av det mellom han/henne selv og et objekt (hendelse, person, situasjon, tilstand) foreligger et bestemt forhold av betydning for et mål eller ønske personen har. (b) Dette medfører en ny mental tilstand preget av et ønske om at det umiddelbart skal skje noe bestemt. Det følger logisk av det oppfattende forholdet hva dette ønsket er. (Bergner, referert i Hoffart og Langkaas, 2013, s. 753)

Emosjoner kan også defineres som ”noe som oppstår når en begivenhet berører vårt verdisystem” (Sander, 2017). I psykologiske teorier om emosjoner bemerkes det at emosjoner har en vesentlig rolle i menneskets planlegging, organisering og evne til å fastholde aktiviteter. I tillegg hevdes det at emosjoner er det primære motivasjonssystemet for menneskelig atferd, utvikling og tilpasning. Forskere er uenige om emosjoner er den primære faktoren for kognisjon eller omvendt (Duvold & Sponheim, 2014).

I dagligtalen omtales ofte emosjoner som følelser. Følelser og holdninger henger tett sammen, fordi holdninger er følelser som har utviklet seg til å bli en automatisk måte å tenke på (Guitar, 2014). Holdning betyr innstilling, og er i sosialpsykologien en betegnelse for en vedvarende beredskap til å reagere negativt eller positivt overfor spesielle ideer, verdier og objekter (Teigen, 2016). I tillegg til atferdsaspektet ved stamming, kan en persons følelser

være en like stor del av vansken. Negative følelser som skam, frustrasjon, skyldfølelse og frykt kan gjøre det vanskeligere å snakke for personer som stammer. Voksne som stammer har ofte negative holdninger til seg selv som følge av mange år med stamming. Disse holdningene er følelser som har blitt en del av hvordan personene oppfatter seg selv. Noen oppfatter taleflytvansken som en stor del av hvem de er. En slik holdning utvikles ofte fordi de selv tror at andre tenker at de er nervøse eller dumme (Guitar, 2014). Studier viser at folk flest tror at personer som stammer er ansente, usikre eller nervøse (Turnbaugh, Guitar & Hoffman, 1979; Woods & Williams, 1976). Slike holdninger kan påvirke hvordan individene som stammer oppfatter seg selv. Derfor bør en stor del av fokuset i stammebehandling være rettet mot å endre individets negative tanker om seg selv (Guitar, 2014).

1.2.2.2 Emosjonelle vansker. Emosjonelle vansker er et samlende begrep for vansker av emosjonell art. Angst, generalisert angstlidelse, sosial angst, personlighetsrelatert angst, situasjonsangst, depresjon og stress er eksempler på ulike emosjonelle vansker (Svartdal, 2018). Forskning viser at personer som stammer ofte utvikler sosial angst, på grunn av mobbing i barndommen. Dette kan senere utvikle seg til andre angstlidelser (Blood, G.W. & Blood, I.M., 2016). Angstlidelse er en samlebetegnelse for tilstander hvor irrasjonell frykt er forbundet med objekter eller situasjoner. Generalisert angstlidelse er når angsten ikke er knyttet til spesifikke gjenstander eller situasjoner, og preges blant annet av uro, bekymringer og sterk spenning (Helsedirektoratet, 2017). Fobier er en av fem hovedtyper for angst, og blir igjen delt inn i tre hovedgrupper, hvor sosial angst er en av de. Ved sosial angst er man redd for omgang med mennesker, enten generelt eller i spesifikke sammenhenger eller situasjoner med bestemte grupper mennesker (Helsedirektoratet, 2017). I den vitenskapelige litteraturen skiller man vanligvis mellom situasjonsangst (state anxiety) og personlighetsrelatert angst (trait anxiety). Situasjonsangst gir uttrykk for tilstanden i det aktuelle øyeblikket, og personlighetsrelatert angst er en karakteravhengig form for angst (Martinsen & Taube, 2015).

Depresjon er også en emosjonell vanske, og kan defineres som en tilstand som er karakterisert ved nedsatt stemningsleie, glede- og interesseløshet, energitap og tretthet (Norsk Helseinformatikk, 2016). Stress kan defineres som a) ytre påvirkning, b) fysisk eller emosjonell reaksjon på ytre påvirkning eller c) en respons på samspille mellom de ytre påvirkningene og reaksjonene på dem (Lazarus & Folkman, 1984).

1.2.2.3 Emosjonelle vansker og stamming. Guitar (2014) hevder at sammenhengen mellom emosjonelle vansker og stamming vil variere fra person til person, fordi personer som stammer utgjør ei heterogen gruppe. For noen er emosjonelle faktorer en trigger for fremkomsten av taleflytbrudd, mens andre opplever det ikke slik. Emosjonelle faktorer kan dermed være en trigger til stamming, men ikke selve årsaken. Stamming kan derimot være en årsak til emosjonelle vansker. Frykt, flauhet og skam er ofte sterke følelser hos voksne personer som stammer. Når de stammer har de ofte en negativ selvfølelse, og kan ofte føle seg hjelpeløse og udugelige. Følelser og holdninger hos voksne som stammer har blitt formet gjennom flere år med stamming. I flere tilfeller erfarer de at stammingen gang på gang er uforutsigbar, og når den er forutsigbar viser den seg oftest når de minst ønsker det. Dette kan føre til en følelse av mangel på selvkontroll. Disse ubehagelige følelsene blir ofte forsterket ved oppfattelse av andres forståelse av stamming. Graden av emosjonelle vansker i tilknytning til stamming er individuelt betinget. Hvis en person som stammer har mange talenter og evner, en fremtredende personlighet som blir anerkjent av andre, blir ikke hovedfokuset på denne personen rettet mot stammingen. I slike tilfeller kan ofte personen som stammer føle seg mindre plaget av stammingen (Guitar, 2014).

Voksne personer som oppsøker terapi for stammingen kan også ha emosjonelle vansker i tillegg til selve stammingen. I slike tilfeller bør logopedene ikke bare fokusere på stammingen, men også de andre vanskene som henger sammen med stammingen. Selv om angsten hos en person som stammer ofte henger sammen med stammingen, trenger ikke det

alltid å være slik. En person som stammer kan også ha angst uten at det har en sammenheng med stammingen. Det vil si at logopeder kan oppdage angst eller andre emosjonelle vansker hos klienter som ikke er knyttet til talevansken. Hvis logopeden opplever at en klient har en vanske som er utenfor kunnskapsområdet sitt, har logopeden et etisk ansvar for å foreslå eller anbefale klienten til å søke hjelp hos psykolog. Videre er det opp til klienten om den vil følge logopedens råd eller ikke (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3 Teoretiske skoleretninger innen psykologien. Gjennom historien har det blitt utviklet ulike teoretiske og terapeutiske tradisjoner logopeder kan ta utgangspunkt i når de arbeider i kliniske sammenhenger (Flasher & Fogle, 2011). Det eksisterer mer etablert forskning innen det psykologiske fagfeltet enn i det logopediske fagfeltet. Samtidig kan det trekkes flere paralleller mellom måter logopeder og psykologer praktiserer på. Det finnes etablert forskning innen psykologi om kognitiv- og atferds-terapi som også kan brukes av logopeder, hvis de for eksempel har klienter som stammer, ettersom stamming er en vanske med kognitive komponenter (Ratner, 2006). Derfor integrerer logopeder ofte teori fra det psykologiske fagfeltet og utvikler en individuell terapistil.

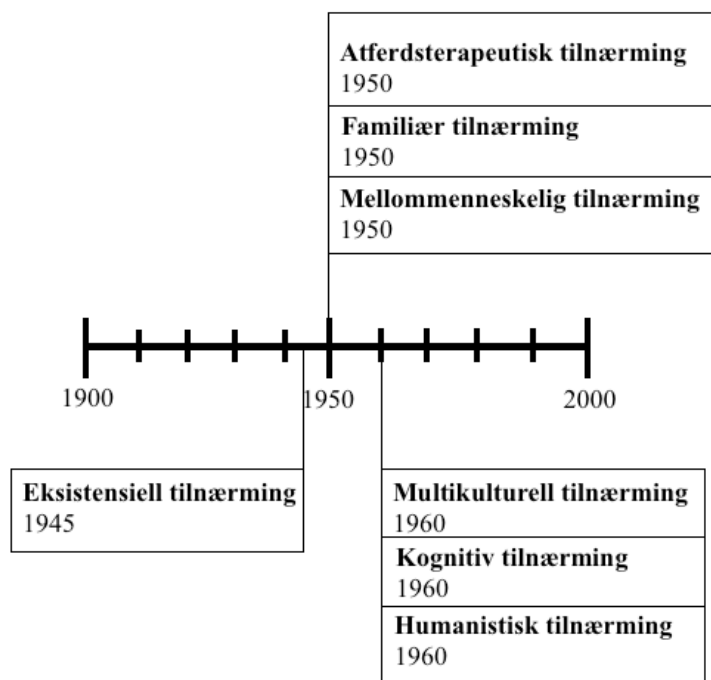
Det finnes ingen spesifikk teoretisk tradisjon som er korrekt å bruke, selv om forskning fra de siste tiårene viser at noen tradisjoner har høyere validitet enn andre (Messer, referert i Flasher & Fogle, 2011). Ingen psykologiske skoleretninger passer til alle forskningstemaer, derfor tar forskere noen ganger utgangspunkt i flere tradisjoner i samme studie. Dette kalles integrert tilnærming til teori. Å ta utgangspunkt i flere tilnæringsmetoder til terapi har høy verdi. Hvis en logoped bare tar utgangspunkt i en tilnæringsmetode, blir klientene og familiene forstått fra et begrenset perspektiv. Å ta i bruk et multidimensjonelt perspektiv til terapi hjelper logopeden å i større grad forstå mangfoldet av mennesker og vansker (Flasher & Fogle, 2011).

Å undersøke hvilke teoretiske tradisjoner de inkluderte studiene tar utgangspunkt i

kan gi verdifull informasjon om hvilke syn forskere har hatt på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv. På nåværende tidspunkt eksisterer det over 400 teoretiske tradisjoner innen det psykologiske fagfeltet (Prochaska & Norcross, 2009). I denne studien presenteres kun hovedteoriene som er relevante innen det logopediske fagfeltet. De følgende teoretiske tradisjonene betraktes også som det teoretiske grunnlaget innen klinisk psykologi og veiledning (Wachtel & Messer, referert i Flasher & Fogle, 2011).

Denne studien tar utgangspunkt i teoretiske skoleretninger som ble grunnlagt og tatt bruk av teoretikere fra 1940-tallet til 1960-tallet. Årstallene som nevnes her peker på når de ulike tradisjonene ble tatt i bruk i USA, men sier nødvendigvis ikke noe om når tradisjonene spredte seg til andre deler av verden. Avsnittene om de ulike skoleretningene er kun eksemplariske beskrivelser. Beskrivelsene gir dermed ikke utfyllende informasjon, men gir et inntrykk av de ulike skoleretningene.

Eksistensiell psykologi var på moten årene etter andre verdenskrig (Martinsen, 1991). Atferds-terapeutisk-, familiær- og mellommenneskelig psykologi var rådende skoleretninger på 1950-tallet (Flasher & Fogle, 2011). Multikulturell-, kognitiv- og humanistisk psykologi ble tatt i bruk på 1960-tallet (Flasher & Fogle, 2011; Svartdal, 2018; Mørch, 2017). Ut i fra når de ulike skoleretningene ble grunnlagt, kan man tenke seg til når de ulike retningene var rådende i forskning innen psykologien. Ettersom atferds-, familiær- og mellommenneskelig psykologi ble grunnlagt og tatt i bruk på 1950-tallet, kan det tenkes at disse skoleretningene var rådende i psykologien frem til 1960-tallet, da andre skoleretninger ble tatt i bruk på dette tidspunktet. På 1960-tallet ble multikulturell-, kognitiv- og humanistisk psykologi grunnlagt. Dermed kan det tenkes at disse skoleretningene var rådende i psykologien på 1960-tallet.

Figur 1. Tidslinje over skoleretningene

1.2.3.1 Humanistisk psykologi. På 1940- og 1950-tallet utviklet Carl Rogers det som i dag er kjent som humanistisk terapi, hvor mennesket er i sentrum. Rogers understreker at alle mennesker er rasjonelle og har forutsetninger for en positiv utvikling og selvrealisering. En sunn personlig utvikling skjer hvis personen mottar ubetinget positiv støtte og aksept fra foreldrene eller andre mennesker som står personen nært. Hvis et barn med talevansker kun opplever kjærlighet fra foreldrene om det ikke griner eller uttrykker følelser som sinne eller frustrasjon, kan dette føre til en usunn personlighetsutvikling hos barnet. Som et resultat av disse erfaringene lærer barnet å skjule hvordan det egentlig er og presenterer en fasade som er uoverensstemmende med de genuine følelsene. Empati er viktig i den humanistiske tradisjonen. Som kliniker eller forsker holder det ikke å kun forstå personens talevansker. Man skal forsøke å forstå hele personen, og hvordan talevanskene for eksempel kan påvirke personens selvbilde og livskvalitet. Når logopedier tar utgangspunkt i humanistisk tradisjon i

terapi fokuserer de på å fremme klientens naturlige positive utvikling. Klinikerer skal unngå å påvirke klienten, og heller fremtre primært reflekterende (Flasher & Fogle, 2011).

Når en kliniker tar utgangspunkt i den humanistiske tradisjonen til terapi er det også viktig å være genuin og vise ekte følelser. Hvis klienten for eksempel kommenterer at klinikerer ser trett ut, kan klinikerer si; ”ja, du har rett, jeg er litt trett i dag”. I denne responsen blir klientens oppfatning anerkjent. Å være genuin kan være utfordrende hvis logopedens holdninger til en kliniker ikke er slik logopeden tenker at de bør være. Hvis klienten ofte kommer for seint til de avtalte timene, kan dette oppleves irriterende for logopeden. I slike tilfeller kan det være vanskelig for logopeden å være genuin, og velger kanskje heller å skjule irritasjonen. Selv om logopeden prøver å skjule irritasjonen ovenfor klienten kan det godt være at klienten merker den underliggende irritasjonen, som kan påvirke kommunikasjonen mellom klient og kliniker (Flasher & Fogle, 2011).

I humanistisk psykologi blir det sett på som viktig at klienten opplever at klinikerer har en ubetinget positiv holdning til han/henne. Når logopedet konsekvent kommuniserer med genuin respekt og omsorg, viser de en holdning som er ubetinget positiv. Målet er at klienten skal oppleve at miljøet i terapien ikke er dømmende, og at dette skal motivere klienten til å være ærlig med logopeden. Et eksempel er hvis klienten ikke kan eller vil gi innsats i utførelsen av oppgaver han eller hun har fått. Da er det ønskelig at klienten føler at det er rom for å være ærlig med logopeden om dette (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3.2 Mellommenneskelig psykologi. Harry Stack Sullivan grunnla den mellommenneskelige skoleretningen i psykologien på 1950-tallet. Denne tradisjonen vektlegger observerbare mellommenneskelige interaksjoner, kommunikasjonsmåter og ødeleggende kommunikasjonsmønstre. I følge den mellommenneskelige tradisjonen er det de lærte og etablerte kommunikasjonsmåtene som forårsaker emosjonelle vansker eller forstyrrelser. Som regel utvikler ikke mennesker emosjonelle vansker fra en traumatisk

hendelse. Emosjonelle vansker utvikles oftere hvis en person har vansker med kommunikasjon og forhold til mennesker som står personen nært (Flasher & Fogle, 2011).

Hvis et barn stammer og har foreldre som er kritiske og fokuserer på å prestere, får beskjed av foreldrene om å presentere noe muntlig foran gjestene deres, kan barnet bli engstelig, noe som igjen kan føre til flere brudd i taleflyten. I et slik tilfelle kan angsten være et resultat av frykt for å ikke leve opp til forventningene foreldrene har til barnet. Slike faktorer fokuseres det på i mellommenneskelig psykologi. Mellommenneskelig atferd blir alltid vurdert ut i fra personens lærte måter å kommunisere eller interagere på (Flasher & Fogle, 2011).

Når logoped bruker mellommenneskelig terapi-teknikk, er det vanlig å reflektere sammen med klienten om hvordan kommunikasjonen mellom kliniker og klient oppleves. Dette kalles for metakommunikasjon (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3.3 Atferdspsykologi. Behaviorismen var populær på 1950- og 1960-tallet. I behaviorismen er det objektiv og empirisk forskning på atferd som gjelder. Det primære målet i denne teoretiske retningen er å undersøke symptomer på ulike typer atferd, som for eksempel om personer som stammer har atferds-symptomer på angst. For å forstå spesifikke typer atferd må man identifisere hvilke faktorer i miljøet personen lever i som kan forsterke atferden. Et eksempel på en faktor som kan forsterke en persons atferd er hvis et barn får is som belønning av moren hver gang etter det har vært i terapi hos en logoped. Denne positive forsterkningen kan hjelpe barnet til å samarbeide bedre med terapeuten. Det finnes også eksempler på negativ forsterkning av atferd. Hvis et barn opplever at foreldrene snakker for å fylle inn for barnet når det stammer, kan dette forsterke at barnet i større grad unngår å snakke. Når logoped tar utgangspunkt i atferdspsykologi i møte med en person som stammer kan et mål være å generalisere klientens nylig lærte atferd i terapi, til hjemmemiljøet. Dette kan oppnås ved å etter hvert gi klienten hjemmeoppgaver (Flasher & Fogle, 2011).

1.3.3.4 Kognitiv psykologi. I kognitiv psykologi anerkjenner man at tanker og holdninger påvirker handlinger, og at alle mennesker har etablerte holdninger som påvirker hvordan de oppfører seg mot andre mennesker. De etablerte holdningene blir ofte lært i en tidlig fase i livet, og påvirker oppfattelsen av andre mennesker. Å ha en grunnleggende tanke om at ”mennesker i utgangspunktet er gode” er et eksempel på en etablert holdning et menneske kan ha (Flasher & Fogle, 2011).

Hensikten med en kognitiv tilnærming til det logopediske fagfeltet er å hjelpe individer til å være bevisst på og utforske hvilke usunne etablerte holdninger de har, og erstatte de med tanker og holdninger som er mer fleksible og adaptive. Logopeder arbeider ofte med personer som har negative holdninger knyttet til ens egne kommunikasjonsvansker. Barn eller voksne som har stammet i flere år kan ofte ha lave forventninger om å en gang snakke mer flytende. Hvis de ikke kjenner noen andre som stammer, har de ikke erfaringer med at andre personer har den samme vansken. Da kan det føles som at stamming er et sjeldent problem. I slike tilfeller kan det hjelpe å høre at man ikke er alene om å stamme, og at det er mange andre mennesker som stammer, selv om de ikke har truffet noen selv (Flasher & Fogle, 2011).

Det finnes vanlige måter å tenke på som betraktes som feilaktige og kalles for kognitive skjevheter. Katastrofisering er et eksempel på kognitiv skjevhet. Mennesker som katastrofiserer tror ofte at det verste skal skje, og at hvis noe farlig kan skje, kommer det til å skje med han/henne. Kognitiv terapi bør derfor inkludere å hjelpe personer med slike tanker, slik at de kan bli bevisste på reelle sannsynligheter for at det verste kan skje, og fokusere på bevisene for at det verste mest sannsynlig ikke kommer til å skje. En annen form for kognitiv skjevhet er ”jeg burde” uttalelser. Slike uttalelser tyder ofte på intoleranse ovenfor egne feil. En person som stammer kan for eksempel si, ”jeg burde klare å bli kvitt stammingen innen to år”. Hvis en klient har slike tanker om seg selv, bør kognitiv terapi bidra til at klienten klarer

å frigjøre seg fra tanker om alt den burde klare. En annen måte å tenke på som betraktes som kognitiv skjevhet er overgeneralisering. Overgeneralisering betyr at en person tenker at hvis noe er sant i en sammenheng, vil det også være sant i alle liknende sammenhenger. En person som stammer kan for eksempel ha overgeneralisert frykt for å snakke i spesifikke situasjoner, fordi han eller hun har negative erfaringer fra liknende situasjoner. I slike tilfeller kan logopeder ta i bruk kognitiv terapi for å hjelpe personen til å forstå at tanker som oppleves logiske ikke alltid er det (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3.5 Familiær psykologi. Familiær tilnærming til klinisk psykologi ble utviklet fra 1950-tallet til 1960-tallet. Denne tradisjonen ble sett på som radikal og alternativ sammenliknet med de andre teoretiske tilnærmingene på denne tiden. Hovedprinsippet i familiær psykologi er at en persons emosjonelle vansker alltid må bli sett i sammenheng med familiens rolle i personens liv, og hvordan personen kommuniserer og interagerer med familien. Tanken bak denne skoleretningen innen psykologien er at en persons emosjonelle vansker ikke bare påvirker individet, men også familien (Flasher & Fogle, 2011).

Logopeder har tatt i bruk familiær psykologi i terapi i flere tiår. Et eksempel på hvordan logopeder inkluderer familiemedlemmer i terapi hos personer som stammer, er å intervjuet et familiemedlem, for å få informasjon om klienten fra en person som står klienten nært. I familiær psykologi blir det sett på som viktig at foreldrene ikke fokuserer på det negative ved barnet deres. Foreldre som fokuserer på det positive ved barnet vil mest sannsynlig få et mer positivt syn på barnet, som igjen kan føre til at barnet opplever foreldrene som mer støttende (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3.6 Eksistensiell psykologi. I den eksistensielle tradisjonen innen det psykologiske fagfeltet fokuseres det på hvordan mennesker håndterer vanskelige situasjoner i livet, og anerkjenner at selv om man prøver å kontrollere det som skjer i livet, oppdager man ofte at dette ikke er mulig. Det er ikke mulig å eliminere usikkerhet, uansett hvor mye man prøver.

Hvis man har en holdning om at man skal klare å kontrollere alt som skjer i ens eget liv, og i livene til de man er glade i, kan det føre til at man sitter igjen med dårlig samvittighet om man ikke får det til (Flasher & Fogle, 2011).

Logopedar som tar i bruk eksistensiell tradisjon i terapi bør være bevisst på hvordan de ordlegger seg. Hvis logopeden sier, ”jeg forstår hvordan du har det”, kan det høres arrogant ut, hvis klienten føler at logopeden ikke forstår. Da vil det være bedre om logopeden ordlegger seg på en annen måte og heller sier, ”jeg prøver å forstå bedre hvordan du føler deg, og hva du går igjennom” (Flasher & Fogle, 2011).

I eksistensiell psykologi finnes det spesifikke konsepter som er utviklet av psykologer og kan være relevante for klinikere. Et av konseptene er eksistensiell uvisshet, som betyr at man ikke kan kontrollere hva som skal skje i livet, uansett hvor mye man prøver på det. Man kan ha en sunn livsstil, bruke setebelte og fremdeles risikere å få hjerneslag eller bli skadet i en bilulykke. Man kan med andre ord aldri være helt forberedt på å unngå farlige situasjoner i livet. Hvis man har en tanke om at man til en hver tid skal kunne klare å kontrollere alle situasjoner i livet, kan dette føre til en følelse av skyld når man ikke klarer det.

Et annet konsept i eksistensiell psykologi er eksistensiell meningsløshet. Mennesker kan føle på eksistensiell meningsløshet hvis de opplever en tragedie. Eksistensiell meningsløshet handler om en frykt som oppstår når meningene man har dannet seg blir ødelagt av en hendelse.

Eksistensiell isolasjon er et tredje konsept i eksistensiell psykologi. Eksistensiell isolasjon går ut på at en person føler at ingen forstår hvordan det er å være han/henne. Hvis en person som stammer føler at ingen forstår hvordan det oppleves å leve med stamming, kan følelsen av å være alene være stor. Uansett hvor god relasjon man har til en annen person, må alle håndtere egen eksistens alene (Flasher & Fogle, 2011).

1.2.3.7 Multikulturell psykologi. I følge Flasher & Fogle (2011) ble multikulturell teori utviklet på grunn av det økte kulturelle mangfoldet i USA på 1960-tallet. Denne teoretiske skoleretningen utfordret de andre etablerte tradisjonene i psykologien som ofte tok utgangspunkt i europeiske menn i forskning. Derfor ble den multikulturelle tradisjonen sett på som en reevaluering av tradisjonelle holdninger, som arbeidet mot like rettigheter for alle mennesker. I den multikulturelle psykologien blir mangfold sett på som noe positivt. Forskning med et multikulturelt perspektiv til kunnskap innen det logopediske tar ofte utgangspunkt i barn, og rettighetene de har for tilrettelegging i utdanningssystemet. I den multikulturelle psykologien anerkjenner man at det finnes ulike måter å se verden på, på grunn av det kulturelle mangfoldet i verden. Det finnes få universelle standarder som sier noe om hva som blir sett på som rett og galt, eller sunt eller usunt.

Det finnes personer som stammer i alle kulturer spredt over hele verden, uavhengig av menneskers kjønn og alder. Derfor er det viktig at logopeder tilegner seg kunnskap om- og reflekterer over hvilke konsekvenser det kulturelle mangfoldet kan ha for arbeidet den skal utføre. Hvis en logoped for eksempel skal hjelpe en person som stammer, er det ofte ønskelig å ha øyekontakt klienten. Det er kanskje en selvfølge i noen kulturer, men i andre kulturer kan det å ikke se på lytteren bli sett på som et tegn på respekt (Guitar, 2014). Dette er et eksempel på hvordan kulturelle forskjeller kan påvirke logopeders arbeid.

En annen faktor som kan være forskjellig på kryss av kulturer er i hvilken grad man skal gi komplimenter til barn når de får til det de har trent på. En logoped som arbeider på et sted i Australia hvor det kulturelle mangfoldet er stort, opplevde en gang at foreldrene til et barn var i mot at logopeden skulle gi verbale oppmuntringer til barnet når det klarte å snakke flytende. Da utviklet logopeden en annen metode for å oppmuntre barnet på, i samarbeid med foreldrene. Faren mente at det var bedre å vise et signal til barnet når det fikk til å snakke

flytende. Her ser man også hvordan kulturelle forskjeller kan påvirke en logopedes arbeid (Guitar, 2014).

1.2.4 Begrepsavklaring. I følgende avsnitt presenteres sentrale begreper ut i fra hvilken betydning de har i denne studien.

1.2.4.1 Stammering. Stammering kan klassifiseres som utviklingsmessig, psykogen eller nevrogen. Psykogen stammering er den sjeldneste typen stammering og forekommer hos voksne etter et psykologisk traume. Nevrogen stammering er vanligvis en følge av hjerneskade eller hjerneslag. Utviklingsmessig stammering utgjør omtrent 80% av tilfellene med stammering i befolkningen, og er dermed den vanligste typen stammering. Utviklingsmessig stammering oppdages hos barn i 3-8 års alderen. Omtrent 80-94% av førskolebarn med utviklingsmessig stammering blir kvitt stammeringen av seg selv i løpet av fire år (Norsk Helseinformatikk, 2018). I denne studien inkluderer begrepet *stammering* alle typer stammering, ettersom de inkluderte studiene sammenlagt ikke fokuserer på en spesifikk form for stammering. Bajaj, Varghese, Bhat og Deepthi (2014) beskriver for eksempel stammering som en utviklingsmessig, psykogen eller nevrogen vanske, mens Blumgart, Tran og Craig (2010) fokuserer kun på utviklingsmessig stammering.

1.2.4.2 Emosjoner. I denne studien brukes begrepet *emosjoner* fremfor *emosjonelle vansker* eller en spesifikk emosjonell vanske, fordi datagrunnlaget inneholder forskning om stammering i sammenheng med hele det emosjonelle aspektet hos personer som stammer. Derfor er det i denne studien mer beskrivende å bruke begrepet *emosjoner* fremfor *emosjonelle vansker*.

1.2.4.3 Historisk perspektiv. Et historisk perspektiv betyr i denne studien fra år 1960 til år 2017 ettersom de inkluderte studiene ble publisert i dette tidsrommet. Historie kan defineres som noe som har skjedd, gjenfortelling av det som har skjedd, eller vitenskapelige

studier av det som har skjedd (Weidling, 2018). I denne studien skal det historiske perspektivet undersøkes ved hjelp av vitenskapelige studier av det som har skjedd.

1.3 Presentasjon av datagrunnlag

Dataene denne studien tar i bruk er tidligere primærstudier om stamming og emosjoner. Studiene er noe ulikt vinklet, men alle har stamming og emosjoner som et tydelig hovedtema. Til sammen ble det inkludert 31 artikler som danner datagrunnlaget i denne studien. Studiene ble publisert i tidsrommet mellom år 1960 og 2017. Figur 3 viser spredningen av de inkluderte studiene fordelt på hvilket tiår de ble publisert i. Tabell 1 er en oversikt over alle inkluderte studier som blir brukt som datagrunnlag i denne studien. 27 av de inkluderte studiene er tverrsnittstudier, 2 er randomiserte kontrollstudier, et er en longitudinell studie og et er en case studie. Antall deltakere i de ulike studiene varierer. Figur 2 viser en oversikt over antall deltakere i de ulike studiene. Antallet varierer fra én deltaker til 400 deltakere. Studiene har til sammen et gjennomsnitt på 95,7 deltakere.

Selv om alle studiene har stamming og emosjoner som hovedtema, er studiene vinklet noe ulikt. Noen av studiene ser på stamming i sammenheng med emosjonelle aspekter som depresjon, ulike typer angst, stress, kognitive evner, atferd, forventning om negativ utvikling, fiendtlighet og angst hos pårørende. Andre studier ser på stamming og emosjoner i sammenheng med livskvalitet, mellommenneskelige interaksjoner, deltakelse i aktiviteter, kognitive evner, angst hos pårørende og spontan bedring av stamming. To av studiene ser på stamming og emosjoner i et multidimensjonelt perspektiv, og en av studiene ser på stamming og emosjonelle vansker som konsekvens av mobbing i et livstidperspektiv.

Tabell 2 Oversikt over inkluderte studier

Forfatter og tidsskrift	År	Tittel	Studiens hensikt	Utvalg	Metodisk design

<u>Forfattere:</u> Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi <u>Tidsskrift:</u> Libertas Academica	2014	1. Assessment of quality of life of people who stutter: A cross-sectional study	Å undersøke i hvilken grad personer som stammer opplever at stammingen påvirker livskvaliteten.	30 personer mellom 18 og 30 år som stammer.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Blood, G. W. & Blood, I. M. <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2016	2. Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: Social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem, and satisfaction with life	Å undersøke om mobbing i barndommen har sammenheng med sosial angst hos voksne som stammer	36 voksne som stammer og 36 voksne som ikke stammer.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett,	1994	3. Subjective anxiety measurements and cortisol	Å undersøke i hvilken grad angst og stamming har	11 menn som stammer og 11 menn som ikke stammer	Tverrsnittstudie

S. & Simpson, K. C. <u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech and Hearing Research		responses in adults who stutter	en sammenheng hos menn som stammer.		
<u>Forfattere:</u> Blumgart, Tran & Craig <u>Tidsskrift:</u> Depression and Anxiety	2010	4. Social anxiety disorder in adults who stutter	Å undersøke i hvilken grad voksne som stammer, også opplever å ha angst.	200 voksne som stammer og 200 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Forfatter:</u> Boyle <u>Tidsskrift:</u> American Journal of Speech- Language Pathology	2015	5. Relationships between psychosocial factors and quality of life for adults who stutter	Å undersøke sammenhengen mellom psykososiale faktorer og livskvalitet hos voksne som stammer, gjennom ulike	249 voksne som stammer	Tverrsnittstudie

			spørreskjemaer		
<u>Forfattere:</u> Bricker- Katz, Lincoln & McCabe <u>Tidsskrift:</u> Disability and Rehabilitatio n	2009	6. A life-time of stuttering: How emotional reactions to stuttering impact activities and participation in older people	Undersøke hvordan emosjonelle følger av stamming påvirker eldre folks deltakelse i aktiviteter. Undersøkes via ulike spørreskjemaer	En gruppe på 12 personer som er 55 år eller eldre, som har stammet siden de var barn. En kontrollgrup pe på 14 personer på 55 år eller eldre som ikke stammer eller har stammet.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Brundage, Winters & Beilby <u>Tidsskrift:</u> American	2017	7. Fear of negative evaluation, trait anxiety, and judgement bias in adults who stutter	Å undersøke i hvilken grad deltakerne har angst gjennom spørreskjemaet ”Interpretation and	246 studenter fra 18 til 62 år, hvor gjennomsnitt et var 21,1 år. 88 av de var menn, og	Tverrsnittstudie

Journal of Speech- Language Pathology			Judgemental Questionnaire”	158 var kvinner	
<u>Forfattere:</u> Craig, Blumgart & Tran <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2015	8. A model clarifying the role of mediators in the variability of mood states over time in people who stutter	Undersøke hvordan faktorer som mestringsfølels e og sosial støtte har en sammenheng med variasjonen av negativt humør over tid	200 voksne som stammer	Longitudinell studie
<u>Forfattere:</u> Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M. <u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech,	2003	9. Anxiety levels in people who stutter: A randomized population study	Studien undersøker i hvilken grad de som stammer har emosjonelle vansker i tillegg.	4689 familier hvor 87 av familiemedle mmene stammet.	Randomisert kontrollstudie

Language, and Hearing Research					
<u>Forfattere:</u> De Carle & Pato <u>Tidsskrift:</u> The American Journal of Psychiatry	1996	10. Social phobia and stuttering	Å undersøke forholdet mellom stamming og sosial angst hos en mann.	En mann på 52 år som stammet som barn.	Case-studie
<u>Forfattere:</u> Ezrati- Vinacour & Levin <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2004	11. The relationship between anxiety and stuttering: A multidimensiona l approach	Å undersøke forholdet mellom stamming og sosial angst fra en flerdimensjona l tilnærming.	94 menn fra 18 til 43 år, hvor halvparten av dem har taleflytvansk er og halvparten snakker flytende.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Gabel, Colcord &	2002	12. Self-reported anxiety of adults who do and do	Å undersøke i hvilken grad voksne som	I den ene gruppen: 10 voksne som	Tverrsnittstudie

Petrosino <u>Tidsskrift:</u> Perceptual and Motor Skills		not stutter	stammer og voksne som ikke stammer opplever at de har angst.	stammer, hvor 6 av dem var menn og 4 av dem var kvinner. Deltakerne i gruppe 1 var fra 26-54 år. I tillegg var den en kontrollgruppe på 10 voksne som ikke stammer fra 22-54 år.	
<u>Forfattere:</u> Gray & Brutten <u>Tidsskrift:</u> Behaviour Research and Therapy	1964	13. The relationship between anxiety, fatigue and spontaneous recovery in stuttering	Å undersøke forholdet mellom angst, utmattelse og spontan bedring i stammning	18 menn og 3 kvinner med gjennomsnittsalder på 22 år.	Tverrsnittstudie

<u>Forfattere:</u> Gray & Karmen	1967	14. The relationship between nonverbal anxiety and stuttering adaption	Å undersøke om det er en sammenheng mellom angst og stamming.	33 voksne som stammer og 33 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> Journal of communication disorders					
<u>Forfattere:</u> Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic	1985	15. Assessment of sensitivity to interpersonal stress in stutterers and nonstutterers	Å undersøke sosial angst eller mellommenneskelig stress hos personer som stammer og personer som ikke stammer	41 voksne som stammer og 41 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> Journal of Communication Disorders					
<u>Forfattere:</u> Hennessey, Dourado & Beilby	2014	16. Anxiety and speaking in people who stutter: An investigation using the emotional	Å undersøke om personer som stammer også har angst.	31 voksne som stammer (23 menn og 8 kvinner) og 31 voksne som ikke stammer som	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> Journal of					

fluency disorders		Stroop task		matcher den andre gruppen i alder og kjønn.	
<u>Forfattere:</u> Jackson, Tiede, Beal & Whalen <u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech, Language, and Hearing Research	2016	17. The impact of social-cognitive stress on speech variability, determinism, and stability in adults who do and do not stutter	Å undersøke sosialt-kognitivt stress ved talevariasjon hos voksne som stammer og voksne som ikke stammer.	20 voksne som stammer og 21 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Kraaimaat, Janssen & Dam-Baggen <u>Tidsskrift:</u> Perceptual and Motor Skills	1991	18. Social Anxiety And Stuttering	Å sammenlikne personer som stammer og har sosial angst med personer som ikke stammer, men har angst, og	110 personer som stammer og to kontrollgrupper på 110 personer, hvor den ene gruppen hadde sosial	Tverrsnittstudie

			personer som verken stammer eller har angst.	angst.	
<u>Forfattere:</u> Kraaimaat, Vanryckeghe m & Dam- Baggen <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2002	19. Stuttering and social anxiety	Å undersøke i hvilken grad voksne som stammer også har sosial angst.	En gruppe med 89 voksne som stammer mellom 18 og 50 år, hvor 66 var menn og 23 var kvinner. En gruppe med 131 voksne som ikke stammer, hvor 96 var menn og 35 var kvinner.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Mahr & Torosian	1999	20. Anxiety and social phobia in stuttering	Å undersøke om voksne som stammer har symptomer	22 voksne som stammer, hvor 18 var	Tverrsnittstudie

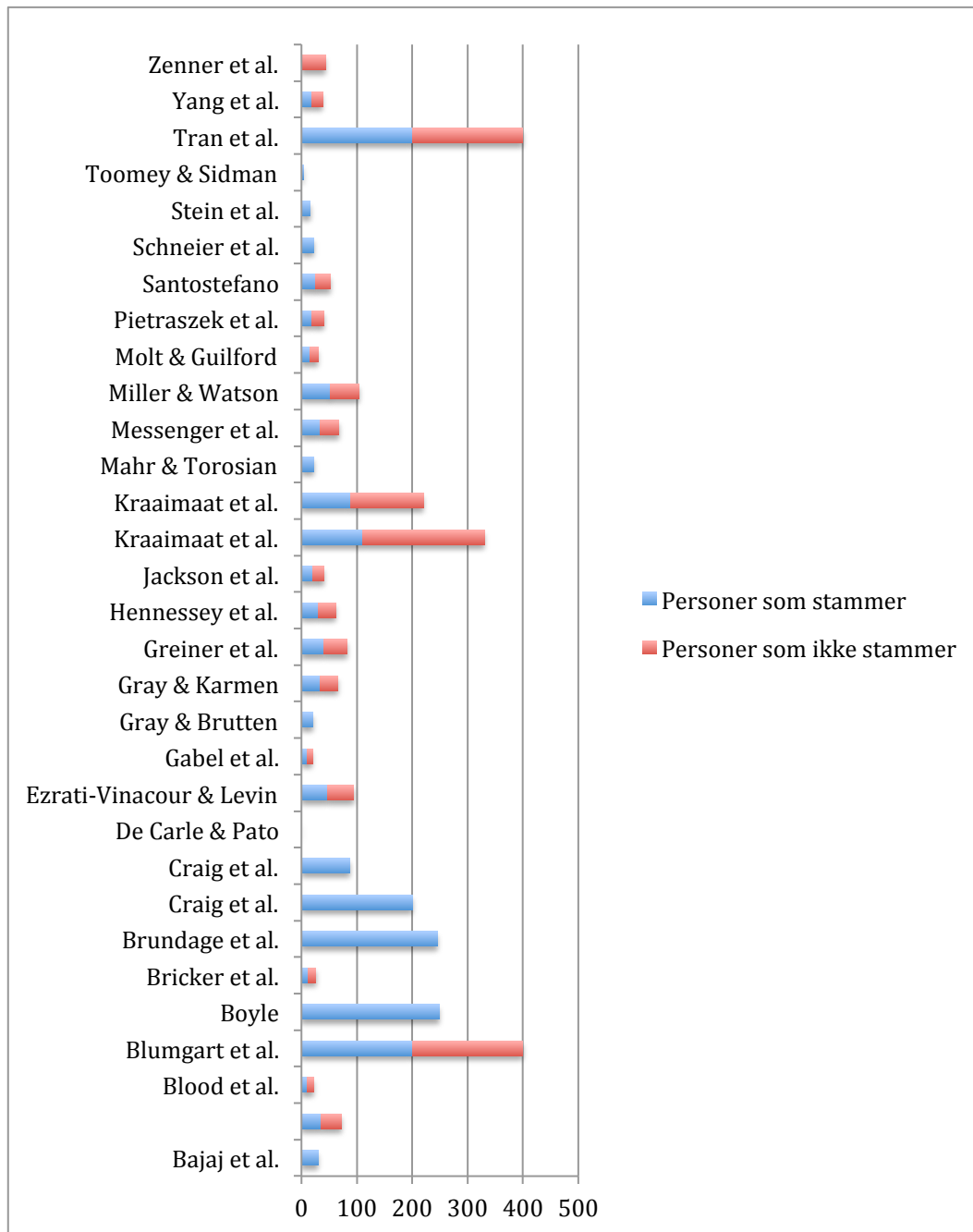
<u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders			på angst.	menn og 4 var kvinner	
<u>Forfattere:</u> Messenger, Onslow, Packman & Menzies <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2004	21. Social anxiety in stuttering: measuring negative social expectancies	Å måle negative forventninger i sosiale sammenhenger hos personer som stammer.	34 voksne som stammer og en kontrollgrup pe på 34 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Miller & Watson <u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech and Hearing Research	1992	22. The relationship between communication attitude, anxiety and depression in stutterers and nonstutterers	Å sammenlikne emosjonelle vansker hos personer som stammer med personer som ikke stammer.	52 voksne som stammer og 52 voksne som ikke stammer	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Molt &	1979	23. Auditory processing and	Å undersøke forholdet	15 voksne som stammer	Tverrsnittstudie

Guilford		anxiety in stutterers	mellom auditiv prosessering, angst og stamming hos personer som stammer.	og 15 voksne som ikke stammer	
<u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders					
<u>Forfattere:</u> Pietraszek, Lockiewicz & Jankowska	2017	24. Coping with stress in adults with stuttering	Å undersøke i hvilken grad voksne som stammer opplever stress	19 voksne med taleflytvansk er og 21 voksne uten taleflytvansk er	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> Current Issues in Personality Psychology					
<u>Forfatter:</u> Santostefano	1960	25. Anxiety and Hostility in Stuttering	Å undersøke i hvilken grad personer som stammer også har angst/ sosial angst.	Gruppe 1: 20 menn og 6 kvinner som stammer. Gruppe 2: 20 menn og 6 kvinner som ikke stammer.	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech and Hearing Research					

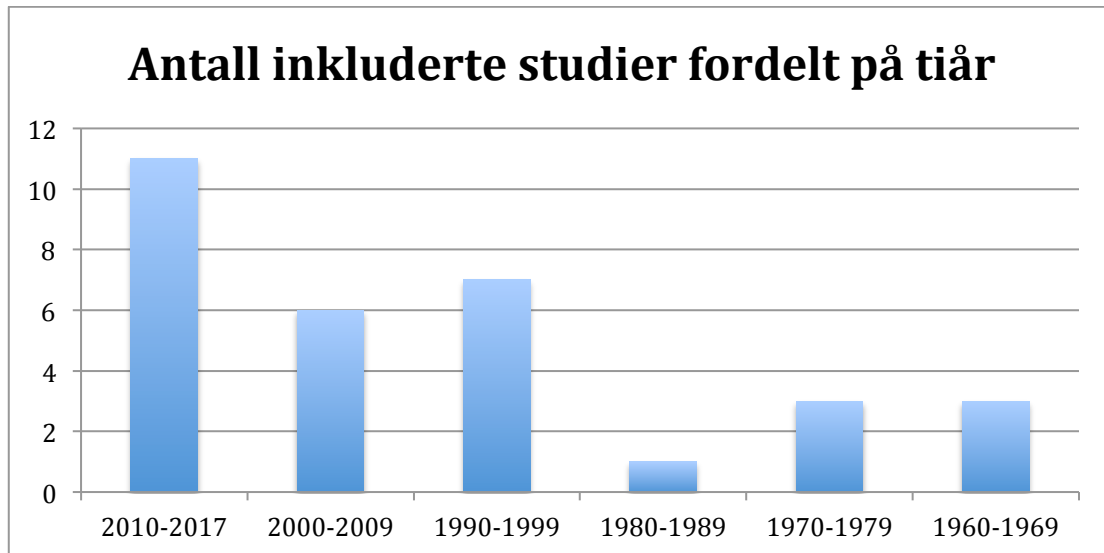
<u>Forfattere:</u> Schneier, Wexler & Liebowitz	1997	26. Social phobia and stuttering	Å undersøke om det er en sammenheng mellom stamming og sosial angst.	22 voksne som stammer	Tverrsnittstudie
<u>Tidsskrift:</u> The American Journal of Psychiatry					
<u>Forfattere:</u> Stein, Baird & Walker	1996	27. Social phobia in adults with stuttering	Å undersøke i hvilken grad personer som stammer, har sosial angst - gjennom å utføre tester om angst, depresjon og sosial angst/unngåels esatferd.	16 voksne som har deltatt i behandling for stamming, med en gjennomsnitt salder på 35,6 år. 13 av dem var menn og 3 av dem var kvinner.	Randomisert kontrollstudie
<u>Tidsskrift:</u> The American Journal of Psychiatry					
<u>Forfattere:</u>	1970	28. An	Å undersøke	4 menn	Tverrsnittstudie

Toomey & Sidman <u>Tidsskrift:</u> Journal of Speech and Hearing Research		Experimental Analogue of the Anxiety-Stuttering Relationship	om det er en sammenheng mellom stamming og angst, ved å la deltakerne lese en tekst samtidig som de får korte elektrisk støt gjentatte ganger.	(universitetss tudenten) fra 20 til 24 år, som stammer.	
<u>Forfattere:</u> Tran, Blumgart, Craig <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	2010	29. Subjective distress associated with chronic stuttering	Å undersøke subjektiv engstelighet hos voksne med kronisk stamming.	200 voksne som har stammet siden de var barn, og 200 voksne som ikke stammer.	Tverrsnittstudie
<u>Forfattere:</u> Yang, Jia, Siok & Tan	2017	30. The role of anxiety in stuttering: Evidence from	Å undersøke hvilken rolle angst kan ha i livene til	19 voksne som stammer, hvor 16 var	Tverrsnittstudie

<u>Tidsskrift:</u> Neuroscience		functional connectivity	personer som stammer.	menn og 3 var kvinner, og en kontrollgrup pe på 19 voksne som ikke stammer, hvor 16 var menn og 3 var kvinner.	
<u>Forfattere:</u> Zenner, Ritterman, Bowen & Gronhovd <u>Tidsskrift:</u> Journal of Fluency Disorders	1978	31. Measurement and comparison of anxiety levels of parents of stuttering, articulatory defective and normal speaking children	Å underøke i hvilken grad foreldre til barn som stammer eller hr artikulasjonsva nsker, har angst.	7 foreldrepar til barn som stammer, 7 foreldrepar til barn med artikulasjons vansker og 7 foreldrepar til barn med normal tale	Tverrsnittstudie

Figur 2 Oversikt over antall deltakere i de inkluderte studiene

Figur 3 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår

Dataene i denne studien presenteres fra nåtiden til fortiden. Dette valget ble tatt fordi forfatter ønsket å starte med det som er gjeldende den dag i dag, for å så vende blikket bakover i tid og undersøke hva som eventuelt har endret seg gjennom historien.

2.0 Mål og problemstilling

2.1 Mål

Målet i denne studien er å skape en oversikt over forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner, for å undersøke om synet på denne sammenhengen har forandret seg i et historisk perspektiv. Et overordnet mål er at denne studien skal kunne bidra økt refleksjon og kunnskap om hvilket syn man har og har hatt på sammenhengen mellom stamming og emosjoner blant fagpersoner innen det logopediske fagfeltet.

2.2 Problemstilling

Hvilke teoretiske tilnærminger har blitt tatt i bruk i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv?

3.0 Metode

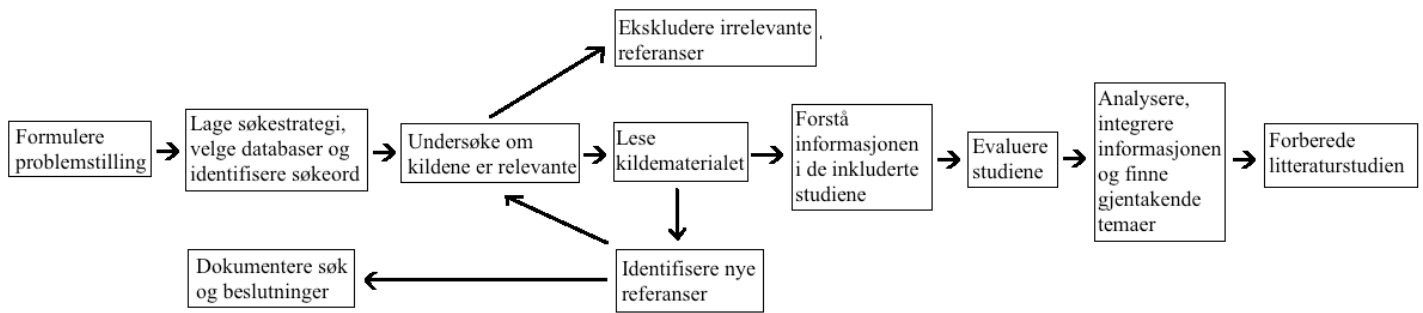
3.1 Valg av metode

Med ønske om en historisk vinkling i studien ble systematisk litteraturstudie en naturlig metode å velge. En systematisk litteraturstudie/systematisk oversikt er en metode hvor forskning tilknyttet et bestemt forskningsspørsmål blir innhentet, ut i fra forhåndsbestemte inklusjons- og eksklusjonskriterier. Utvalgsprosedyren skal være nøyaktig dokumentert, slik at prosedyren blir verifiserbar og reproduserbar (Polit & Beck, 2017). Denne studien tar ikke utgangspunkt i effektspørsmål, dermed vil det ikke bli hensiktsmessig med en statistisk presentasjon av funnene. Når forskning ikke kan bli presentert gjennom statistiske modeller, kan man integrere en narrativ tilnærming (Polit & Beck, 2017). Metoden i denne studien blir dermed en systematisk oversikt med en integrert narrativ tilnærming i presentasjonen av resultatene.

Evidensbasert praksis (EBP) er når avgjørelsene i klinisk praksis tar utgangspunkt forskning (Polit & Beck, 2017). Som kliniker er det ikke tilstrekkelig å kun støtte seg på kunnskap lært fra utdanning, ettersom det kontinuerlig produseres ny forskning (Ratner, 2006). Flere forskere mener at systematiske oversikter er en viktig del av EBP, fordi den støtter seg på en nøyaktig integrering av forskningsbevis. Systematiske litteraturstudier skiller seg fra andre litteraturstudier ved at det kreves nøyaktig utarbeiding av kriterier og regler for innhenting av data (Polit & Beck, 2017). Derfor kan systematiske litteraturstudier være en viktig del av EBP.

I tillegg vil en litteraturstudie om sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv bidra med nyttig kunnskap fordi studien tar utgangspunkt i etablert forskning som belyses i et nytt perspektiv.

3.2 Søkeprosess

Figur 4 Litteratursøkeprosess

Figur 4 er inspirert fra Polit og Beck (2017, s. 89) sin figur som viser hvordan man kan gå frem i en litteratursøkeprosess. Søkeprosessen i denne studien samsvarer med stegene i figur 4. Det første som ble gjort var å formulere en problemstilling. Videre ble søkestrategi og søkeord utformet, etterfulgt av valg av databaser. Deretter ble litteraturen som virket relevant lest, og videre inkludert eller ekskludert ut i fra relevans eller irrelevans. Nye søk ble foretatt med nøyaktig samme steg, samtidig som hele søkeprosessen til en hver tid ble dokumentert. Når det ikke var mer relevant litteratur å finne ble studiene lest nøyer, for å prøve å forstå hva forfatterne i de ulike studiene vil frem til, slik at studiene videre kunne evalueres og analysert. I analysedelen ble det fokuset på å finne informasjon og temaer som gikk igjen i de ulike studiene.

3.3 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Inklusjonskriterier:

- Fagfellevurderte artikler
- Artikler på engelsk eller norsk
- Artikler med stamming og emosjoner som hovedtema
- Artikler med informanter/deltakere med en gjennomsnittsalder på over 19 år
- Primærstudier

Eksklusjonskriterier:

- Artikler som ikke er fagfellevurdert
- Artikler med fokus på behandling
- Artikler med fokus på kartleggingsverktøy
- Artikler på andre språk enn engelsk eller norsk
- Artikler hvor stamming og emosjoner ikke er hovedtema
- Artikler med informanter/deltakere med en gjennomsnittsalder på under 19 år
- Oversiktsartikler
- Artikler som ikke er primærstudier

Inklusjonskriteriet om at stamming og emosjoner skal være hovedtema, ble vurdert ut ifra om temaene kom tydelig frem studienes i overskrifter eller sammendrag. Det ble ikke satt en avgrensning på studienes publiseringsårstall, på grunn av denne studiens historiske perspektiv. Systematiske litteraturstudier bør bruke primærstudier som forskningsgrunnlag (Polit & Beck, 2017). Derfor ble alle artikler som ikke var primærstudier ekskludert. Søket ble etter hvert begrenset til studier med informanter/deltakere med en gjennomsnittsalder på over 19 år for å begrense et søkeresultat som i utgangspunktet var for stort. Det var nødvendig å begrense søket på grunn av masteroppgavens kapasitets- og tidsbegrensning.

3.4 Utvalg

Stamming og sosial angst er relevante temaer innen fagområdene medisin, pedagogikk og psykologi. Derfor ble det naturlig å velge en database fra hvert fagområde. Søkene ble utført i PubMed, ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria gjennom Universitetsbiblioteket i Bergen. Ettersom metoden for avansert søk i PubMed skiller seg fra

avanserte søk i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria, blir søkene i PubMed beskrevet adskilt fra søkene i de andre databasene.

I PubMed resulterte søket; "(stutter*[ti] OR stammer*[ti]) AND (anxiety[ti] OR phobia[ti] OR "emotional difficulties"[ti]) NOT treatment", i 11 treff hvor 8 av artiklene var innenfor inklusjonskriteriene.

Tabell 3 Søkeord i PubMed

	Søkeord
1	stutter*[ti] OR stammer*[ti]
2	anxiety[ti] OR phobia[ti] OR "emotional difficulties"[ti]
3	1 AND 2 NOT treatment

I ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria ble det første søket; "(stutter* OR stammer*) AND (anxiety OR phobia OR "emotional difficulties") NOT treatment". Søket i ERIC gav et treff på 4 artikler hvor 2 var relevante. I ProQuest Psychology Journals ble treffet på 29 artikler, hvor 1 var innenfor inklusjonskriteriene. Oria viste et treff på 1017 artikler hvor 7 av artiklene var relevante. Treffene i oria ble sortert etter relevanse, dermed ble det gjennomførbart å finne relevante artikler til tross for et stor antall treff.

I et nytt søk ble "emotional difficulties" byttet ut med "emotion*" i alle databasene. I PubMed og ProQuest Psychology Journals var det ingen nye relevante treff, men i ERIC og Oria var det til sammen 4 nye relevante artikler.

Videre ble det utført et nytt søk i Oria for å undersøke om det finnes flere relevante artikler som ikke kom frem i tidligere søk. Søket "stutter* AND social anxiety" med en begrensning på artikler fra tidsskriftet *American Journal of Speech Language Pathology* gav

et treff på 28 artikler. 2 av de 28 artiklene gikk under inklusjonskriteriene og var ikke funnet i tidligere søk.

Tabell 4 Søkeord i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria

	Søkeord
1	stutter* OR stammer*
2	anxiety OR phobia OR "emotional difficulties"
3	1 AND 2 NOT treatment
4	stutter* AND social anxiety
5	anxiety OR phobia OR emotion*
6	1 AND 5 NOT treatment
7	6 NOT child*

Det ble utført søk med norske søkeord som "stamm* OG angst" i alle databasene, men disse søkene gav ingen relevante treff. De fleste av de inkluderte artiklene i denne delen av søkeprosessen var fra år 1990 til 2017. Ettersom denne studien har et historisk perspektiv var det ønskelig å finne flere eldre artikler. Derfor ble det utført nye søk i databasene med samme søkeord som tidligere, men med en begrensning på artikler frem til år 1989. Det var kun relevante treff i Oria, med et søkeresultat på 1535 treff, hvor 6 av artiklene gikk under inklusjonskriteriene. Et siste søk for å finne eldre artikler ble utført i Oria. Søket "6 NOT child*" viste 590 treff, hvor 1 artikkel var relevant. Oppsummert ble det inkludert totalt 31 artikler i denne studien.

Tabell 5 Antall inkluderte studier

Databaser	Inkluderte studier
PubMed	8
ERIC	3
ProQuest Psychology Journals	1
Oria	19

3.5 Fremgangsmåte i dataanalyse

Første ledd i analysen av datamaterialet var å lese igjennom alle artiklene uten å lete etter noe spesielt. Dette ble gjort for å få en oversikt over innholdet i studiene. Videre ble det utarbeidet ei liste over hovedtemaer og –vinklinger fra de ulike studiene. Denne listen ble utgangspunkt for videre lesing av studiene. Deretter ble studiene lest en gang til, men denne gangen ble de lest spesifikt for å undersøke om de inneholdt noen av temaene eller vinklingene fra listen som ble laget på forhånd. Hvis studiene inneholdt noen av de forhåndsforeslåtte temaene eller vinklingene ble dette notert. Hvis studiene hadde andre temaer eller vinklinger, ble disse lagt til i listen. Temaene og vinklingene ble definert ut i fra hva de ulike studiene så stamming i sammenheng med. Da den siste studien ble lest for andre gang var listen med temaer og vinklinger betraktelig lenger enn da den første studien ble lest. Derfor ble alle studiene lest en tredje gang, slik at alle studiene ble vurdert ut i fra samme liste med temaer og vinklinger. Dette resulterte i en oversikt over temaer og vinklinger, og hvor mange studier som hadde de ulike temaene og vinklingene.

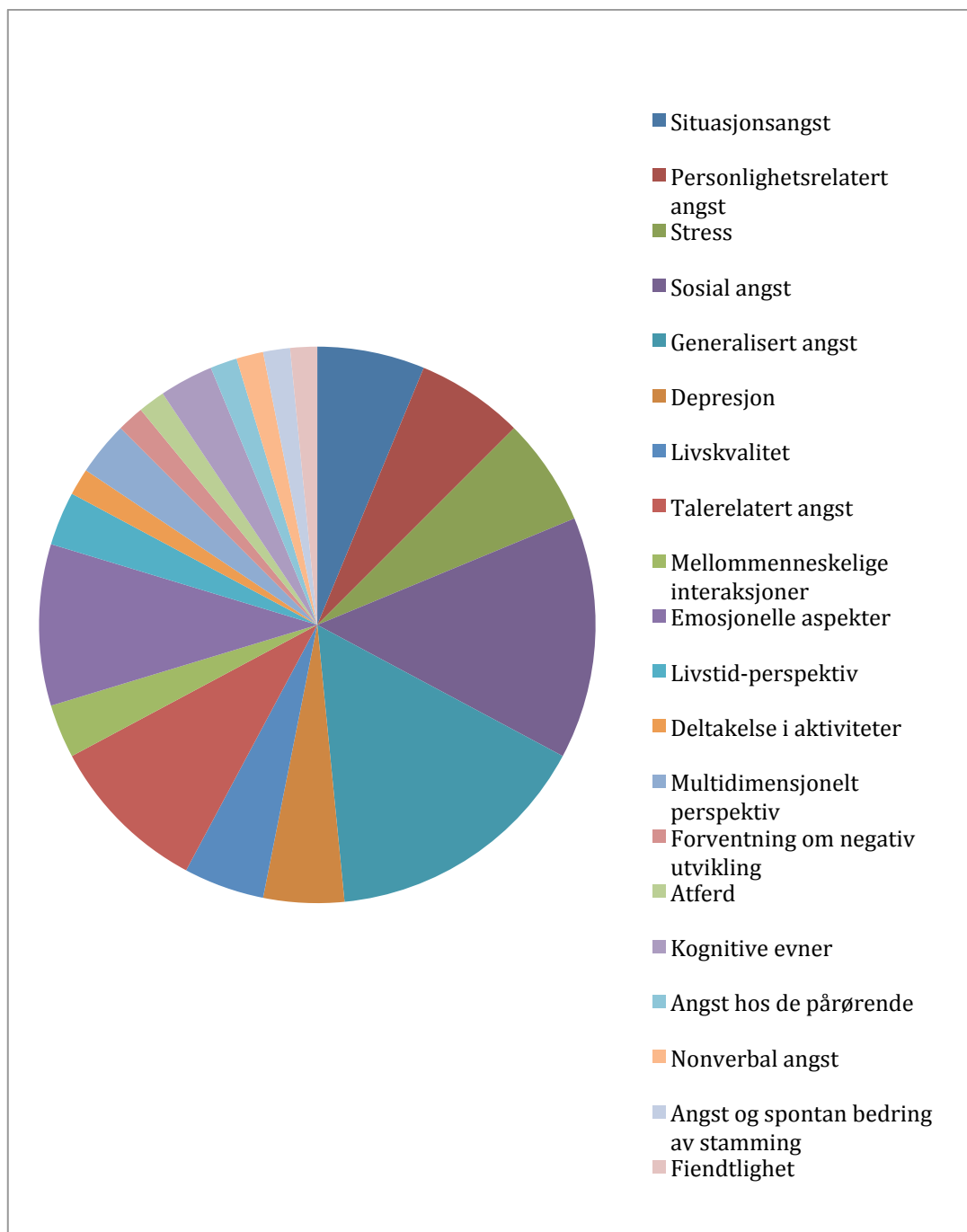
Figur 5 viser en oversikt over hvor mange studier som har de ulike temaene og vinklingene. Dette diagrammet sier kun noe om hvilke temaer og vinklinger som viser seg hyppigst og sjeldnest i de ulike studiene. Spredningen av de ulike temaene og vinklingene er verdifull informasjon, men ettersom denne studien også har et historisk perspektiv vil ikke

denne oversikten gi tilstrekkelig informasjon med tanke på studiens problemstilling. Derfor ble Figur 6 utarbeidet. Dette diagrammet viser en oversikt over de ulike temaene og vinklingene, sortert etter hvilket tiår studiene med de ulike temaene og vinklingene er fra.

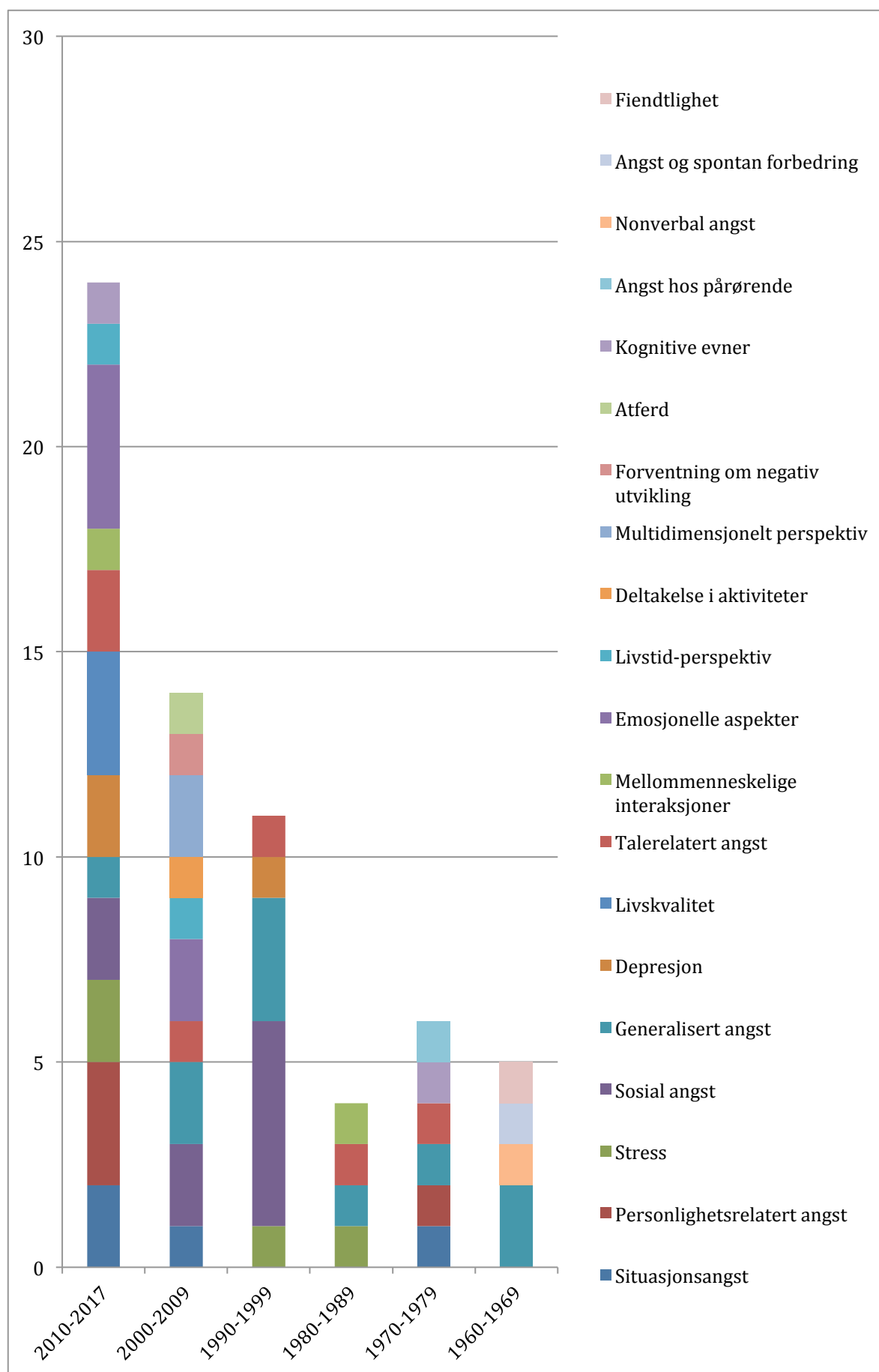
Videre ble figur 7 laget for å få en oversikt over spredningen av studier med de ulike vinklingene i sammenheng med hvilken teoretisk tilnærming vinklingene passer under. Det skal påpekes at kategoriseringen er forfatters egen tolkning, og at flere av vinklingene kan passe under flere kategorier. Hver enkelt vinkling ble plassert under den kategorien med høyest relevans, ut i fra forfatters tolkning.

Under kategorien *humanistisk tilnærming*, ligger vinklingene *livskvalitet* og *livstidsperspektiv*, fordi man i den humanistiske tilnærmingen forsøker å forstå hele personen, og ikke bare vansken (Flasher & Fogle, 2011). Under kategorien *mellommenneskelig tilnærming*, ligger vinklingene *sosial angst* og *mellommenneskelige interaksjoner*, fordi den mellommenneskelige tilnærmingen vektlegger mellommenneskelige interaksjoner og ødeleggende kommunikasjonsmønstre (Flasher & Fogle, 2011). Under kategorien *atferds-terapeutisk tilnærming*, ligger vinklingene *deltakelse i aktiviteter* og *atferd*. Disse vinklingene ligger i denne kategorien fordi atferds-terapeutisk tilnærming vektlegger forskning på atferd, og å forstå spesifikke typer atferd (Flasher & Fogle, 2011). Under kategorien *kognitiv tilnærming*, ligger følgende vinklinger; *stress*, *situasjonsangst*, *personlighetsrelatert angst*, *generalisert angst*, *depresjon*, *talerelatert angst*, *emosjonelle aspekter*, *forventning om negativ utvikling*, *kognitive evner*, *fiendtlighet*, *nonverbal angst*, og *angst og spontan forbedring av stamming*. Disse vinklingene ble lagt under denne kategorien fordi alle vinklingene handler om emosjoner. I kognitiv tilnærming anerkjenner man at holdninger påvirker handlinger (Flasher & Fogle, 2011). Etersom holdninger er følelser som har utviklet seg til å bli en automatisk måte å tenke på (Guitar, 2014), kan man si at vinklingene som ble presentert her passer under kategorien *kognitiv tilnærming*. Under kategorien *familiær*

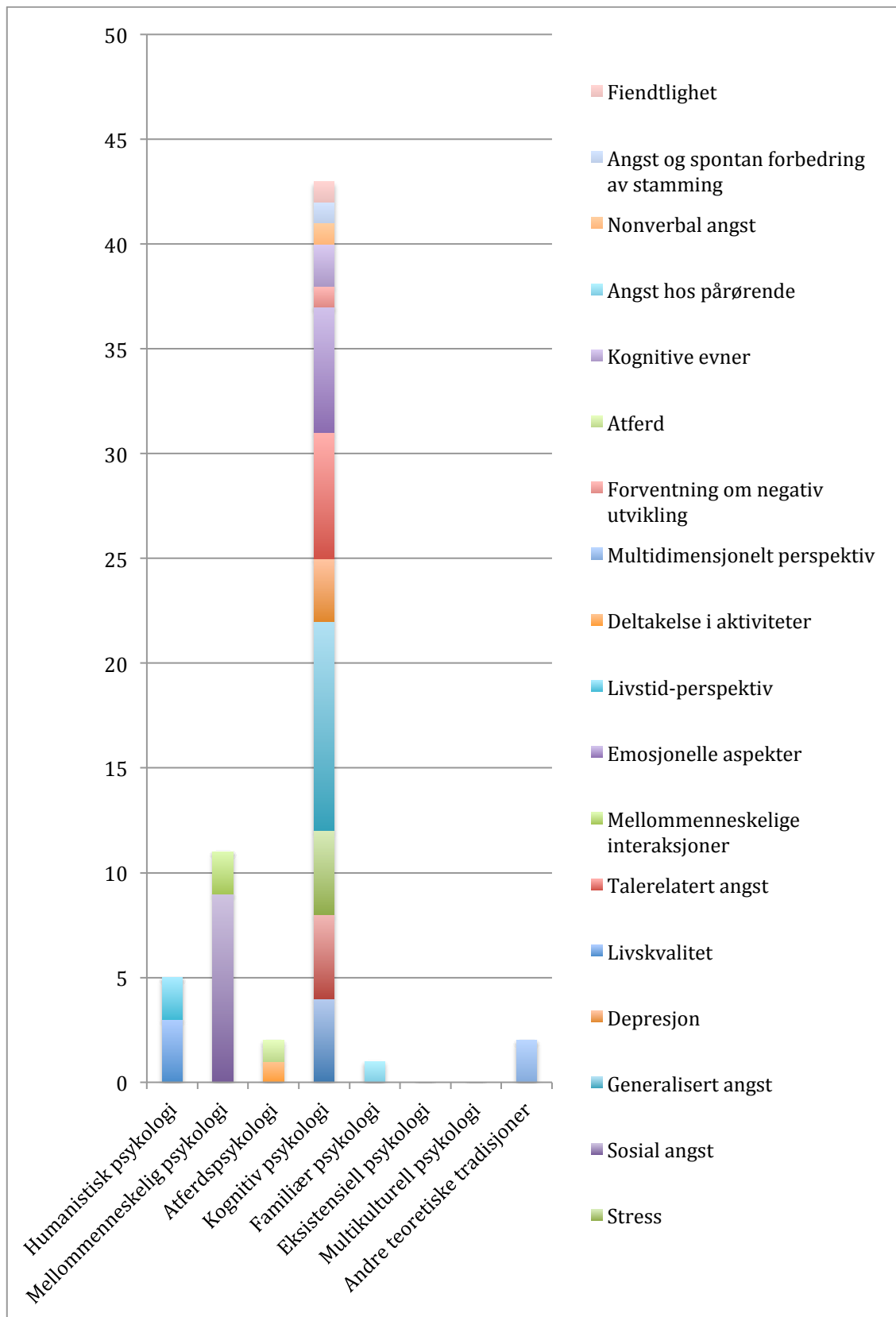
tilnærming ligger vinklingen *angst hos pårørende*, fordi hovedprinsippet i familiær tilnærming er at en persons emosjonelle vansker alltid må bli sett i sammenheng med familiens rolle i personens liv (Flasher & Fogle, 2011). Studiene med en multidimensjonal vinkling ble satt under kategorien *andre teoretiske tilnærminger*, fordi denne vinklingen ikke passer inn under noen av de andre kategoriene.

Figur 5 Antall temaer og vinklinger

Figur 6 Antall temaer og vinklinger i et historisk perspektiv

Figur 7 Antall studier med de ulike vinklingene, fordelt etter skoleretninger innen psykologien

3.6 Metodekritikk

En metodisk svakhet i denne studien kan være den ujevne spredningen av nyere og eldre inkluderte studier. For å undersøke studiens problemstilling i et historisk perspektiv hadde det vært ideelt å inkludere samme antall studier fra hvert tiår. Men siden det ikke ble funnet flere eldre studier som passet under inklusjonskriteriene måtte spredningen bli slik. Samtidig trenger ikke spredningen å være en metodisk svakhet, fordi den kan si noe om fokuset på forskning på stammer og emosjoner i de ulike tiårene.

En annen metodisk svakhet i denne studien kan være sorteringen av vinklingene i de ulike studiene, fordelt etter teoretisk tilnærming. Det ble bestemt at vinklingen *sosial angst* passet best under den teoretiske tradisjonen; *mellommenneskelige interaksjoner*. Denne vinklingen kunne også passet under kognitiv psykologi, ettersom sosial angst er en form for angst (Helsedirektoratet, 2017). Men ettersom sosial angst også kan påvirke en persons mellommenneskelige interaksjoner, ble vinklingen plassert under denne kategorien.

Det skal også nevnes at studiene med fokus på livskvalitet hos personer som stammer kunne blitt klassifisert under kategorien *eksistensiell tilnærming*, i stedet for å bli plassert under kategorien *humanistisk tilnærming*. Dette viser at forfatterens valg av klassifisering av de ulike vinklingene kan ha påvirket studiens resultat, noe som kan svekke studiens validitet, som igjen kan være en metodisk svakhet. Samtidig står forfatter ved valg av klassifisering, fordi å forske på livskvalitet handler om å forstå hele personen som stammer, som igjen innebærer å forstå personens tanker om eksistens (Bajaj et al, 2014). Tanker om eksistens er kun en del av en persons livskvalitet, derfor ble begrepet *livskvalitet* plassert under humanistisk tilnærming til psykologi fremfor eksistensiell tilnærming til psykologi.

Denne studien inkluderer kun studier som fokuserer voksne. Dette kan være en faktor som kan ha påvirket resultatet som viser at ingen av de inkluderte studiene har en multikulturell tilnærming. Flasher & Fogle (2011) hevder at studier innen det logopediske

fagfeltet med multikulturell tilnærming til kunnskap oftest fokuserer på barn og deres rettigheter i utdanningssystemet. Man kan videre stille spørsmål ved om resultatet i denne studien hadde blitt annerledes hvis studier som fokuserer på barn også hadde blitt inkludert, ettersom det finnes mest forskning om stamming og emosjoner fra et multikulturelt perspektiv rettet mot barn. Dermed kan studiens eksklusjonskriterier ha påvirket studiens resultat, noe som kan bli sett på som en metodisk svakhet i denne studien.

3.6.1 Reliabilitet og validitet. Reliabilitet handler om hvor pålitelig og nøyaktig studiens data er. Ordet reliabilitet har opprinnelse i det engelske ordet *reliability* som betyr pålitelighet (Christoffersen og Johannessen, 2012). For å ivareta reliabiliteten i denne studien har datainnsamlingen og utvalgskriteriene blitt nøyaktig beskrevet, slik at man kan ende opp med samme resultat ved et nytt søk. I tillegg har fremgangsmåte i analysen av datamaterialet blitt dokumentert. Dette ble gjort for å gjøre analyseprosessen mest mulig gjennomiktig.

Validiteten i en studie peker på hvor relevante dataene i en studie er. Data er kun en representasjon av virkeligheten, derfor er det sentralt å reflektere over hvor relevante dataene er og hvor godt de representerer fenomenet man skal undersøke (Christoffersen og Johannessen, 2012). Man skiller ofte mellom intern og ekstern validitet. En studie har høy intern validitet dersom det ikke er noen feil i hvordan dataene er innhentet og analysert. I tillegg skal resultatene være gyldige for det aktuelle utvalget, som i denne studien er de inkluderte studiene (Aalen et al., 2015). I denne studien er målet å undersøke synet på stamming og emosjoner i et historisk perspektiv. For å øke studiens interne validitet har alle inkluderte studier blitt kritisk vurdert ut i fra inklusjons- og eksklusjonskriteriene. Fellestrekk ved de inkluderte studiene er blant annet at de er fagfellevurdert, primærstudier og at sammenhengen mellom stamming og emosjonelle vansker er hovedtema. For å øke studiens interne validitet ble også alle studiene som passet under inklusjonskriteriene inkludert, for å unngå å ekskludere relevante artikler, og for å dekke størst mulig område innen relevant

forskning. I tillegg får ikke forskers preferanser påvirkning på hvilke studier som blir inkludert eller ekskludert. Det ble dermed ikke satt en maksimumsgrense for antall inkluderte studier. Hvis ikke alle studiene som passet under inklusjonskriteriene hadde blitt inkludert, kunne dette ført til frafall, som igjen kan ødelegge utvalgets representativitet. Hvis det hadde vært stort frafall, kunne konklusjonene i denne studien blitt usikre (Aalen et al., 2015).

Å bruke utdaterte studier som en del av forskningsgrunnlaget kan i noen tilfeller bli betraktet som en faktor som svekker studiens indre validitet (Levin & Marshall, referert i M.D. Gall, J.P. Gall & Borg, 2007). Hvis denne studien ikke hadde hatt et historisk perspektiv, hadde mest sannsynlig noen av de eldre artiklene blitt ekskludert fordi de kan regnes som utdaterte. Men på grunn av den historiske vinklingen ble det nødvendig å inkludere eldre studier. Ved å inkludere disse studiene kan man diskutere om synet på sammenhengen mellom stamming og emosjoner har endret seg gjennom tidene.

Ekstern validitet innebærer at man kan generalisere resultatene til å gjelde for individer utenfor studiens utvalg (Aalen et al., 2015). Denne studien har høy ekstern validitet dersom resultatene kan generaliseres for all forskning om sammenhengen mellom stamming og emosjoner. All forskning som passet inn under inklusjonskriteriene ble inkludert, dermed kan man på den ene siden si at resultatene i denne studien er generaliserende for all forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner. På den andre siden kan man aldri være hundre prosent sikker på om all relevant forskning har vist seg i søkeresultatet, selv om forsker har utført en omfattende og nøyaktig søkeprosess. Det vil alltid være en viss sjanse for at forsker ikke har funnet alle relevante studier som eksisterer. I tillegg kan man stille spørsmål om eksklusjonskriteriene kan svekke studiens eksterne validitet. For å ende opp med et passende antall studier som forskningsgrunnlag ble det nødvendig å begrense søket. I stedet for å ikke inkludere alle studiene som passet inn under inklusjonskriteriene ble søket begrenset til studier med deltakere over 19 år. Denne avgrensningen var nødvendig å sette

med hensyn til studiens omfang og tidsbegrensning. Studien undersøker dermed kun kronisk stamming hos voksne. Denne avgrensningen kan svekke studiens eksterne validitet. Hva om de ekskluderte studiene utgjør et spesielt resultat som ikke viser seg i denne studien? Denne studien vil dermed ikke kunne si noe om det generelle synet på sammenhengen mellom stamming og emosjonelle aspekter i et historisk perspektiv. Studien vil derimot gi kunnskap om synet på sammenhengen mellom stamming og emosjoner hos voksne, i et historisk perspektiv. I tillegg ekskluderer studien forskning som fokuserer på behandling. Hvis forskning på stamming og emosjoner med fokus på behandling hadde blitt inkludert i denne studien, kan det være at resultatet hadde blitt annerledes. Dette er derfor en faktor som kan svekke studiens validitet.

3.6.2 Forskerrolle. Som forsker i denne studien har det til en hver tid vært et mål å være objektiv og legge bort egne holdninger og erfaringer. Selv om dette har vært et mål, kan man stille spørsmål ved i hvilken grad dette er realistisk. Thornquist (2003) forklarer at man i kliniske sammenhenger aldri kan stille seg på et nullpunkt og være forutsetningsløst. Dette begrunner hun med at man alltid tilnærmer seg verden ut fra en viss erfarings- og kunnskapsbakgrunn, som påvirker hva man oppfatter og ser. Det betyr at forskerens bakgrunn også i denne studien vil være en forutsetning for hvordan dataene oppfattes og tolkes. Siden forskerens subjektivitet aldri kan fjernes fullstendig, kan man kompensere ved å gjøre forskningsprosessen gjennomsiktig og gi en detaljert beskrivelse av den. Da får leseren mulighet til å vurdere studiens konklusjon ut i fra den dokumenterte forskningsprosessen (Polit & Beck, 2017). Derfor har forskningsprosessen i denne studien blitt beskrevet så nøyaktig og detaljert som mulig.

En stor del av arbeidet med denne studien har vært grundig lesing av de inkluderte studiene slik at studiene i størst mulig grad blir forstått og tolket ut i fra forfatterens perspektiv. Likevel kan man aldri garantere at mistolkinger ikke forekommer.

3.6.3 Etiske aspekt ved studien. Når man skal utføre en litteraturstudie er det etisk praksis å vurdere hvordan forskningen på best mulig måte kan bygge på arbeid som allerede er gjort, samtidig som man bidrar med ny kunnskap. Forskningslitteratur kan for eksempel brukes til å underbygge og utvide argumenter om hva det bør forskes videre på. Etter å ha utforsket eksisterende studier, kan man som forsker vurdere om forskningsspørsmålet man ønsker å forske på allerede er besvart (The Research Ethics Guidebook, 2018). Hvis det viser seg at det ikke eksisterer studier med forskningsspørsmålet man ønsker å undersøke, kan det være verdifullt å ta dette i bruk. På den måten kan man bruke etablert forskning til å bidra med kunnskap i et nytt perspektiv. Etter en omfattende søkeprosess ble det ikke funnet tidligere studier med samme vinkling som denne studien. Det finnes flere studier som ser på sammenhengen mellom stamming og emosjoner, men det ble ikke funnet noen studier som ser på denne sammenhengen i et historisk perspektiv. Dermed kan man si at denne studien bygger på arbeid som allerede er gjort, samtidig som den bidrar med ny kunnskap.

Denne studien involverer ikke direkte kontakt med mennesker, menneskelig biologisk materiale eller helseopplysninger. Derfor var det ikke nødvendig å melde dette prosjektet til vurdering av Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2014). Selv om denne studien ikke er en primærstudie, er alle studiene i datagrunnlaget primærstudier. Derfor var det etisk hensiktsmessig å undersøke om forfatterne av de inkluderte studiene har forholdt seg til etiske retningslinjer i arbeidet med studiene de har publisert.

Et annet etisk hensyn i forbindelse med en litteraturstudie er å sette seg grundig inn i studiene man bruker som datagrunnlag, slik at man på best mulig måte forstår hva forfatterne av studiene vil frem til, og unngår mistolking. Dette kan være utfordrende å oppnå i fullstendig grad, ettersom forskers forhåndskunnskaper og erfaringer kan være en forutsetning for hvordan studiene blir tolket. Som leser og tolker kan man aldri

stille seg på et nullpunkt og være forutsetningsløst, fordi man alltid nærmer seg verden ut fra en viss erfarings- og kunnskapsbakgrunn som påvirker hva man oppfatter (Thornquist, 2003). Derfor har forsker i denne studien forsøkt å være bevisst på egne tanker, holdninger og forutsetninger, og tolket studiene fra et objektivt perspektiv, i den grad det er mulig.

Litteraturliste

- Aalen, O.O. et al. (2015). *Statistiske metoder i medisin og helsefag*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Bajaj, G., Varghese, A.L., Bhat, J.S. & Deepthi, J. (2014). Assessment of quality of life of people who stutter: A cross-sectional study. *Libertas Academica*, 3, 37-50. doi: 10.4137/RPO.S19058
- Blood, G.W. & Blood, I.M. (2016). Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: Social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem, and satisfaction with life. *Journal of Fluency Disorders*, 50, 72-84. doi: 10.1016/j.jfludis.2016.10.002
- Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C. (1994). Subjective anxiety measurements and cortisol responses in adults who stutter. *Journal of Speech and Hearing Research*, 37(4), 760. doi: <http://dx.doi.org/10.1044/jshr.3704.760>
- Bloodstein, O. & Ratner, N.B. (2008). *A handbook on stuttering* (6th ed). Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning
- Blumgart, E., Tran, Y. & Craig, A. (2010). Social anxiety disorder in adults who stutter. *Depression and Anxiety*, 27(7), 687-692. doi: 10.1002/da.20657
- Boyle, M.P. (2015). Relationships between psychosocial factors and quality of life for adults who stutter. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 24(1), 1-12. doi: 10.1044/2014_AJSLP-14-0089
- Bricker-Katz, G., Lincoln, M. & McCabe, P. (2009). A life-time of stuttering: How emotional reactions to stuttering impact activities and participation in older people. *Disability and Rehabilitation*, 31(21), 1742-1752. doi: 10.1080/09638280902738672
- Brundage, S.B., Winters, K.L. & Beilby, J.M. (2017). Fear of negative evaluation, trait anxiety, and judgement bias in adults who stutter. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(2), 498-510. doi: 10.1044/2017_AJSLP-16-0129

- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag
- Conture, E.G. (1990). *Stuttering* (2nd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall
- Cooper, E.B. & Cooper, C.S. (1985). *Cooper personalized fluency control therapy – revised*. Allen, Texas: DLM
- Craig, A., Blumgart, E. & Tran, Y. (2015). A model clarifying the role of mediators in the variability of mood states over time in people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 44, 63-73. doi: 10.1016/j.jfludis.2015.03.001
- Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M. (2003). Anxiety levels in people who stutter: A randomized population study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46(5), 1197-1206. doi: 10.1044/1092-4388(2003/093)
- De Carle, A.J. & Pato, M.T. (1996). Social phobia and stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 153(10), 1367-1368. doi: 10.1176/ajp.153.10.1367b
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2014, 12. oktober). Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK). Hentet 21. mars fra: <https://www.etikkom.no/fbib/praktisk/forskningsetiske-enheter/regionale-komiteer-for-medisinsk-og-helsefaglig-forskningsetikk/>
- Desai, J., Huo, Y., Wang, Z., Bansal, R., Williams, S.C.R., Lythgoe, D., Zelaya, F.O. & Peterson, B.S. (2016). Reduced perfusion in Broca's area in developmental stuttering. *Human Brain Mapping*, 38(4), 1865-1874. doi: <https://doi.org/10.1002/hbm.23487>
- Duvold, K. & Sponheim, E. (2014). Autisme og andre gjennomgripende utviklingsforstyrrelser. Gjærum, B. & Ellertsen, B (red.), *Hjerne og atferd* (s. 263-285). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Endicott, J., Nee, J., Harrison, W. & Blumenthal, R. (1993). Quality of life enjoyment and

- satisfaction questionnaire: A new measure. *Psychopharmacology Bulletin*, 29(2), 321-326. Hentet fra: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8290681>
- Ezrati-Vinacour, R. & Levin, I. (2004). The relationship between anxiety and stuttering: A multidimensional approach. *Journal of Fluency Disorders*, 29(2), 135-148. doi: 10.1016/j.jfludis.2004.02.003
- Flasher, L.V. & Fogle, P.T. (2011). *Counseling skills for speech-language pathologists and audiologists* (2nd ed). New York: Delmar Cengage Learning
- Flinker, A., Korzeniewska, A., Shestyuk, A.Y., Franaszczuk, P.J., Dronkers, N.F., Knight, R.T. & Crone, N.E. (2015). Redefining the role of Broca's area in speech. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(9), 2871-2875. doi: 10.1073/pnas.1414491112
- Gabel, R.M., Colcord, R.D. & Petrosino, L. (2002). Self-reported anxiety of adults who do and do not stutter. *Perceptual and Motor Skills*, 94(3), 775-784. doi: 10.2466/pms.2002.94.3.775
- Gall, M.D., Gall, J.P. & Borg, W.R. (2007). *Educational Research – an introduction* (8. utg). London: Pearsons Education
- Gray, B.B. & Brutten, E.J. (1964). The relationship between anxiety, fatigue and spontaneous recovery in stuttering. *Behaviour Research and Therapy*, 2(2), 251-259. doi: 10.1016/0005-7967(64)90029-4
- Gray, B.B. & Karmen, J.L. (1967). The relationship between nonverbal anxiety and stuttering adaption. *Journal of communication disorders*, 1(2), 141-151. doi: 10.1016/0021-9924(67)90003-2
- Greiner, J.R., Fitzgerald, H.E., Cooke, P.A. & Djurdjic, S.D. (1985). Assessment of sensitivity to interpersonal stress in stutterers and nonstutterers. *Journal of Communication Disorders*, 18(3), 215-225. doi: 10.1016/0021-9924(85)90022-X

Guitar, B. (2014). *Stuttering – An Integrated Approach to Its Nature and Treatment* (4th ed.).

Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins

Heitmann, R.R. (2013). Naturlig småbarnstotring eller begynnende stamming?.

Spesialpedagogikk, 4, 12-19. Hentet 13. april 2018 fra:

<http://www.statped.no/globalassets/fagomrader/sprak-og-talevansker/sprak-og-talevansker-dokumenter/taleflytvansker/Smaabarnstotring-stamming>

Helsedirektoratet. (2017, 14. februar). Angst. Hentet 15. desember 2017 fra:

<https://helsedirektoratet.no/folkehelse/psykisk-helse-og-rus/angst-og-depresjon/angst>

Helsedirektoratet. (2013. 1. januar). Kognitive vansker. Hentet 7. mars 2018 fra:

<http://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/psykoselidelser/12.hva-er-en-psykose/symptomer/kognitive-vansker>

Hennessey, N.W., Dourado, E. & Beilby, J.M. (2014). Anxiety and speaking in people who stutter: An investigation using the emotional Stroop task. *Journal of fluency disorders*, 40, 44-57. doi: 10.1016/j.jfludis.2013.11.001

Hoffart, A. & Langkaas, T.F. (2013). Emosjon og kognisjon i kognitiv terapi. *Tidsskrift for norsk psykologiforening*, 50(8), 752-758. Hentet fra:

<http://www.psykologtidsskriftet.no/pdf/2013/752-758.pdf>

Jackson, E.S., Tiede, M., Beal, D. & Whalen, D.H. (2016). The impact of social-cognitive stress on speech variability, determinism, and stability in adults who do and do not stutter. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 59(6), 1295-1314. doi: 10.1044/2016_JSLHR-S-16-0145

Kraaimaat, F.W., Janssen, P. & Dam-Baggen, R.V. (1991). Social anxiety and stuttering.

Perceptual and Motor Skills, 72(3), 72. doi: [10.2466/pms.1991.72.3.766](https://doi.org/10.2466/pms.1991.72.3.766)

Kraaimaat, F.W., Vanryckeghem, M. & Dam-Baggen, R.V. (2002). Stuttering and social

- anxiety. *Journal of Fluency Disorders*, 27(4), 319-331. doi: 10.1016/S0094-730X(02)00160-2
- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer
- Mahr, G.C. & Torosian, T. (1999). Anxiety and social phobia in stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 24(2), 119-126. doi: 10.1016/S0094-730X(98)00027-8
- Martinsen, E.W. & Taube, J. (2015). *Aktivitetshåndboken*. Hentet fra:
<https://helsedirektoratet.no/Documents/Publikasjonsvedlegg/IS-1592-aktivitetshandboken-kapittel-16-angst.pdf>
- Martinsen, V. (1991). *Filosofi: En innføring*. Oslo: Kontekst
- Messenger, M., Onslow, M., Packman, A. & Menzies, R. (2004). Social anxiety in stuttering: Measuring negative social expectancies. *Journal of Fluency Disorders*, 29(3), 201-212. doi: 10.1016/j.jfludis.2004.06.002
- Miller, S. & Watson, B.C. (1992). The relationship between communication attitude, anxiety, and depression in stutterers and nonstutterers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35(4), 789-798. doi: 10.1044/jshr.3504.789
- Molt, F.L. & Guilford, A.M. (1979). Auditory processing and anxiety in stutterers. *Journal of Fluency Disorders*, 4(4), 255-267. doi: [https://doi.org/10.1016/0094-730X\(79\)90002-0](https://doi.org/10.1016/0094-730X(79)90002-0)
- Mørch, W.T. (2017, 12. oktober). Humanistisk psykologi. Hentet fra:
https://snl.no/humanistisk_psykologi
- Norsk Helseinformatikk. (2016, 22. januar). Depresjon, en oversikt. Hentet 7. mars 2018 fra:
<https://nhi.no/sykdommer/psykisk-helse/depresjon/depresjon-en-oversikt/>
- Norsk Helseinformatikk. (2018, 3. januar). Stammering. Hentet 3. januar 2018 fra:
<https://nhi.no/sykdommer/barn/sosiale-problemer/stammering/?page=3>
- Pietraszek, M., Lockiewicz, M. & Jankowska, A. (2017). Coping with stress in adults with

- speech fluency disorders. *Current Issues in Personality Psychology*, 5(2), 143-148.
doi: <https://doi.org/10.5114/cipp.2017.64489>
- Polit, D.F. & Beck, C.T. (2017). *Nursing Research – Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice* (10th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins
- Prochaska, B. & Norcross, J. (2009). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical analysis* (8th ed.). California: Thomson-Brooks
- Ratner, N.B. (2006). Evidence-Based Practice: An Examination of Its Ramifications for the Practice of Speech-Language Pathology. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*, 37(4), 257-267. Doi: 10.1044/0161-1461(2006/029)
- Sander, K. (2017, 29. juli). Emosjoner (følelser). Hentet fra: <https://estudie.no/emosjoner/>
- Santostefano, S. (1960). Anxiety and hostility in stuttering. *Journal of Speech and Hearing Research*, 3(4), 337-347. doi: 10.1044/jshr.0304.337
- Schneier, F.R., Wexler, K.B. & Liebowitz, M.R. (1997). Social Phobia and stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 154(1), 131. doi: [10.1176/ajp.154.1.131](https://doi.org/10.1176/ajp.154.1.131)
- Smith, A. & Kelly, E. (1997). Stuttering: A dynamic, multifactorial model. In R.F. Curlee, & G.M. Sigel (Eds), *Nature and treatment of stuttering: New directions* (2nd ed., p.204-217). Boston: Allyn & Bacon
- Statped. (2013, 2. oktober). Taleflytvansker – Stammering og løpsk tale – Tidlig innsats. Hentet 13. desember fra <http://kurs.statped.no/landsdelssamlinga/filer/50.pdf>
- Stein, M.B., Baird, A., & Walker, J.R. (1996). Social phobia in adults with stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 153(2), 278-208. doi: [10.1176/ajp.153.2.278](https://doi.org/10.1176/ajp.153.2.278)
- Svartdal, F. (2018, 20. februar). Emosjon. Hentet fra: <https://snl.no/emosjon>
- Svartdal, F. (2018, 20. februar). Kognitiv psykologi. Hentet fra: https://snl.no/kognitiv_psykologi
- Teigen, K.H. (2016). Holdning. *Store norske leksikon*. Hentet 28. mars fra:

<https://snl.no/holdning>

The Research Ethics Guidebook. (2018, 8. mars). Literature reviews and systematic reviews.

Hentet 8. mars 2018 fra: <http://www.ethicsguidebook.ac.uk/Literature-reviews-and-systematic-reviews-99>

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og Vitenskapsteori for Helsefag*. Bergen:

Fagbokforlaget

Toomey, G.L. & Sidman, M. (1970). An experimental analogue of the anxiety-stuttering relationship. *Journal of Speech and Hearing Research*, 13(1), 122-129. doi:

10.1044/jshr.1301.122

Tran, Y., Blumgart, E. & Craig, A. (2011). Subjective distress associated with chronic stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 36(1), 17-26. doi:

<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2010.12.003>

Turnbaugh, K.R., Guitar, B.E. & Hoffman, P.R. (1979). Speech clinicians' attribution of personality traits as a function of stuttering severity. *Journal of Speech and Hearing Research*, 22(1), 37-45. doi: 10.1044/jshr.2201.37

Weidling, T.R. (2018). Historie. *Store norske leksikon*. Hentet 28. mars 2018 fra:

<https://snl.no/historie>

Woods, C.L. & Williams, D.E. (1976). Traits attributed to stuttering and normally fluent males. *Journal of Speech and Hearing Research*, 19(2), 267-278. doi:

10.1044/jshr.1902.267

Yang, Y., Jia, F., Siok, W.T. & Tan, L.H. (2017). The role of anxiety in stuttering: Evidence from functional connectivity. *Neuroscience*, 346, 216-225. doi:

[10.1016/j.neuroscience.2016.11.033](https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2016.11.033)

Zenner, A.A., Ritterman, S.I., Bowen, S.K. & Gronhøvd, K.D. (1978). Measurement and

comparison of anxiety levels of parents of stuttering, articulatory defective, and normal-speaking children. *Journal of Fluency Disorders*, 3(4), 273-283. doi:

[https://doi.org/10.1016/0094-730X\(78\)90027-X](https://doi.org/10.1016/0094-730X(78)90027-X)

Zhang, J., Saltuklaroglu, T., Hough, M. & Kalinowski, J. (2009). Jobs, sex, love and lifestyle:

When nonstutters assume the roles of stutterers. *Folia Phoniatica et Logopaedica*,

61(1), 18-23. doi: 10.1159/000187621

Sammenhengen mellom stamming og emosjoner

*En litteraturstudie med et historisk
perspektiv*

Karoline Nilsen

Det psykologiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Sammendrag

Bakgrunn: Gjennom historien har det utviklet seg ulike teoretiske og terapeutiske tradisjoner i psykologien som logopeder kan ta utgangspunkt i når de arbeider i kliniske sammenhenger (Flasher & Fogle, 2011). Studiens hensikt er å undersøke hvilke teoretiske skoleretninger innen psykologien som ligger til grunn for forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv, for å bidra til økt refleksjon over egen praksis hos logopeder. *Problemstilling:* Hvilke teoretiske tilnærminger har blitt tatt i bruk i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv? *Metode:* Denne studien er en systematisk oversikt med en integrert narrativ tilnærming i presentasjonen av resultatene. *Resultater:* Resultatene i denne studien viser at omfanget av forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner har vært stigende i et historisk perspektiv. I tillegg tyder resultatene på at kognitiv psykologi er den skoleretningen som har vært rådende i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner gjennom historien. *Konklusjon:* At kognitiv psykologi har vært rådende i så sterk grad kan ha ført til at man kan ha gått glipp av viktige dimensjoner ved fenomenet emosjoner sett i sammenheng med stamming. Forskere i fremtiden bør være bevisst på sitt teoretiske ståsted, og forsøke å være åpne for andre teoretiske perspektiv.

Nøkkelord: stamming, emosjoner, historie, litteraturstudie, psykologi

Artikkelmanus

1.0 Introduksjon

Stamming karakteriseres ved unormal høy frekvens av brudd og/eller forlengelser i taleflyten. Bruddene kan fremtre i form av forlengelser av lyder, blokkeringer av luftstrøm under tale og repetisjoner av lyder, stavelser eller enstavelsesord. Ingen vet hva årsaken bak stamming er, men vansken kan ha sin opprinnelse i måten hjernen har utviklet seg til å produsere tale og språk. Det er også sterk evidens for at stamming kan videreføres genetisk. I tillegg vet man at stamming ofte starter hos barn mellom 2 og 5 år. Noen barn begynner å stamme fordi de får en dramatisk utvikling av vokabular og syntaks. Hos andre barn kan stamming fremtre ved flytting til et nytt hjem eller hvis de får et nytt søsken. For at stamming skal fremtre må personen ha medfødte eller nevrofysiologiske egenskaper som gjør barnet disponibelt for å begynne å stamme (Guitar, 2014, s. 5).

I tillegg til atferdsaspektet ved stamming, kan en persons emosjoner være en like stor del av vansken. Emosjoner kan defineres som noe som oppstår når en begivenhet berører vårt verdisystem (Sander, 2017). Negative følelser som skam, frustrasjon, skyldfølelse og frykt kan gjøre det vanskeligere å snakke. Voksne som stammer har ofte negative holdninger til seg selv, som følge av mange år med stamming. Slike holdninger utvikles ofte fordi de selv tror at andre tenker at de er nervøse eller dumme (Guitar, 2014). Studier viser at folk flest tenker at personer som stammer er ansente, usikre eller nervøse (Turnbaugh, Guitar & Hoffman, 1979; Woods & Williams). Slike holdninger kan påvirke hvordan individene som stammer oppfatter seg selv (Guitar, 2014).

Gjennom historien har det blitt utviklet ulike teoretiske og terapeutiske skoleretninger logopeder kan ta utgangspunkt i når de arbeider i kliniske sammenhenger (Flasher & Fogle, 2011). Det eksisterer mer etablert forskning innen det psykologiske fagfeltet enn i det logopediske fagfeltet. Samtidig kan det trekkes flere paralleller mellom måter logopeder og

psykologer praktiserer på. Det finnes etablert forskning innen psykologi om kognitiv- og atferds-terapi som også kan brukes av logopeder, hvis de for eksempel har klienter som stammer, ettersom stamming er en vanske med kognitive komponenter (Ratner, 2006). Derfor integrerer logopeder ofte teori fra det psykologiske fagfeltet og utvikler en individuell terapistil. Å undersøke hvilke teoretiske tradisjoner de inkluderte studiene tar utgangspunkt i kan gi verdifull informasjon om hvilke syn forskere har hatt på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv.

I denne studien presenteres kun de psykologiske skoleretningene som er relevante innen det logopediske fagfeltet, samtidig som de betraktes som det teoretiske grunnlaget innen klinisk psykologi og veiledning (Wachtel & Messer, referert i Flasher & Fogle, 2011). De psykologiske skoleretningene denne studien tar utgangspunkt i er; eksistensiell-, atferds-terapeutisk-, familiær-, mellommenneskelig-, multikulturell-, kognitiv-, og humanistisk tilnærming til psykologi. Skoleretningene ble grunnlagt og tatt bruk av teoretikere fra 1940-tallet til 1960-tallet. Eksistensiell psykologi var på moten årene etter andre verdenskrig (Martinsen, 1991). Atferds-, familiær- og mellommenneskelig psykologi var rådende skoleretninger på 1950-tallet (Flasher & Fogle, 2011). Multikulturell-, kognitiv- og humanistisk psykologi ble tatt i bruk på 1960-tallet (Flasher & Fogle, 2011; Svartdal, 2018; Mørch, 2017).

Studiens problemstilling er ”hvilke teoretiske tilnærminger har blitt tatt i bruk i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv?”. Målet i denne studien er å skape en oversikt over forskeres syn på sammenhengen mellom stamming og emosjoner i et historisk perspektiv, og at studien videre skal kunne bidra til økt refleksjon over logopeders syn på sammenhengen mellom stamming og emosjoner.

2.0 Metode

2.1 Valg av metode

Denne studien er en systematisk litteraturstudie/systematisk oversikt. Studien tar ikke utgangspunkt i effektspørsmål, dermed vil det ikke være hensiktsmessig med en statistisk presentasjon av funnene. Når forskning ikke kan bli presentert gjennom statistiske modeller, kan man integrere en narrativ tilnærming (Polit & Beck, 2017). Metoden i denne studien blir dermed en systematisk oversikt med en integrert narrativ tilnærming i presentasjonen av resultatene.

2.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Inklusjonskriterier:

- Fagfellevurderte artikler
- Artikler på engelsk eller norsk
- Artikler med stamming og emosjonelle vansker som hovedtema
- Artikler med informanter/deltakere med en gjennomsnittsalder på over 19 år
- Primærstudier

Eksklusjonskriterier:

- Artikler som ikke er fagfellevurdert
- Artikler med fokus på behandling
- Artikler med fokus på kartleggingsverktøy
- Artikler på andre språk enn engelsk eller norsk
- Artikler hvor stamming og emosjonelle vansker ikke er hovedtema
- Artikler med informanter/deltakere med en gjennomsnittsalder på under 19 år
- Oversiktsartikler
- Artikler som ikke er primærstudier

2.3 Utvalg

Stamming og sosial angst er relevante temaer innen fagområdene medisin, pedagogikk og psykologi. Derfor ble det valgt en database fra hvert fagområde. Søkene ble utført i PubMed, ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria gjennom Universitetsbiblioteket i Bergen. Etersom metoden for avansert søk i PubMed skiller seg fra avanserte søk i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria, blir søkene i PubMed beskrevet adskilt fra søkene i de andre databasene.

Tabell 1 Søkord i PubMed

	Søkord
1	stutter*[ti] OR stammer*[ti]
2	anxiety[ti] OR phobia[ti] OR "emotional difficulties"[ti]
3	1 AND 2 NOT treatment

Tabell 2 Søkord i ERIC, ProQuest Psychology Journals og Oria

	Søkord
1	stutter* OR stammer*
2	anxiety OR phobia OR "emotional difficulties"
3	1 AND 2 NOT treatment
4	stutter* AND social anxiety
5	anxiety OR phobia OR emotion*
6	1 AND 5 NOT treatment

7	6 NOT child*

2.4 Fremgangsmåte i dataanalyse

Første ledd i analysen av datamaterialet var å lese igjennom alle artiklene uten å lete etter noe spesielt. Dette ble gjort for å få en oversikt over innholdet i studiene. Videre ble det utarbeidet ei liste over hoved-temaer og –vinklinger fra de ulike studiene. Denne listen ble utgangspunkt for videre lesing av artiklene. Videre ble artiklene lest spesifikt for å undersøke om de inneholdt temaer eller vinklinger fra listen som ble laget på forhånd. Hvis artiklene inneholdt noen av temaene eller vinklingene ble dette notert. Hvis artiklene hadde andre temaer eller vinklinger, ble disse lagt til i listen. Temaene og vinklingene ble definert ut i fra hva de ulike artiklene så stamming i sammenheng med. Da den siste artikkelen ble lest for andre gang var listen med temaer og vinklinger betraktelig lenger enn da den første artikkelen ble lest. Derfor ble alle artiklene lest en tredje gang, slik at alle ble vurdert ut i fra samme liste med temaer og vinklinger. Dette resulterte i en oversikt over temaer og vinklinger, og hvor mange artikler som hadde de ulike temaene og vinklingene. Videre ble temaene og vinklingene sortert ut i fra hvilke teoretiske tilnærminger de passet under.

3.0 Resultater

3.1 Søkeresultat

Søkene beskrevet i tabell 1 og 2 resulterte i 31 relevante artikler. Det endelige søkeresultatet er fremstilt i tabell 3.

Tabell 3 Antall inkluderte studier

Databaser	Inkluderte studier
PubMed	8
ERIC	3
ProQuest Psychology Journals	1
Oria	19

3.2 Fokus i resultatene

Denne studien fokuserer på hvilke teoretiske perspektiv forskere har tatt i bruk gjennom tidene. Derfor er fokuset i denne studiens resultater i stor grad rettet mot datamaterialets innhold, tema og teoretisk perspektiv, fremfor datamaterialets resultater og funn. Samtidig kan det være viktig å inkludere noe informasjon om resultatene i datamaterialet. Derfor blir det presentert et kort avsnitt om datamaterialets funn og resultater. Det skal nevnes at presentasjonen av funnene fra de inkluderte studiene kun gir et inntrykk av datamaterialets resultater, og gir ikke et fullstendig bilde.

3.2.1 Funn og resultater i datamaterialet. 74% av de inkluderte studiene kom frem til at det er en signifikant sammenheng mellom stamming og emosjoner (Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Boyle, 2015; Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Craig, Blumgart & Tran, 2015; Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M., 2003; De Carle & Pato, 1996; Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Gray & Karmen, 1967;

Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Jackson, Tiede, Beal & Whalen, 2016; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Mahr & Torosian, 1999; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; Miller & Watson, 1992; Pietraszek, Lockiewicz & Jankowska, 2017; Santostefano, 1960; Schneier, Wexler & Liebowitz, 1997; Stein, Baird & Walker, 1996; Toomey & Sidman, 1970; Tran, Blumgart, Craig, 2010; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017; Zenner, Ritterman, Bowen & Gronhovd, 1978).

26% av de inkluderte studiene fant ingen signifikant sammenheng mellom stamming og emosjoner (Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Brundage, Winters & Beilby, 2017; Gabel, Colcord & Petrosino, 2002; Gray & Brutten, 1964; Hennessey, Dourado & Beilby, 2014; Kraaimaat, Janssen & Dam-Baggen, 1991; Molt & Guilford, 1979).

3.3 Temaer i artiklene

Tabell 4 viser en oversikt over hvilke temaer de ulike artiklene undersøker i sammenheng med stamming. Alle de inkluderte studiene er presentert i denne tabellen. Noen av studiene passer inn i flere kategorier, mens andre studier passer kun inn i en bestemt kategori. Til sammen ble det funnet 20 ulike vinklinger i sammenheng med stamming i de ulike studiene. Figur 1 ble laget for å vise hvilke temaer og vinklinger det er flest og færrest av.

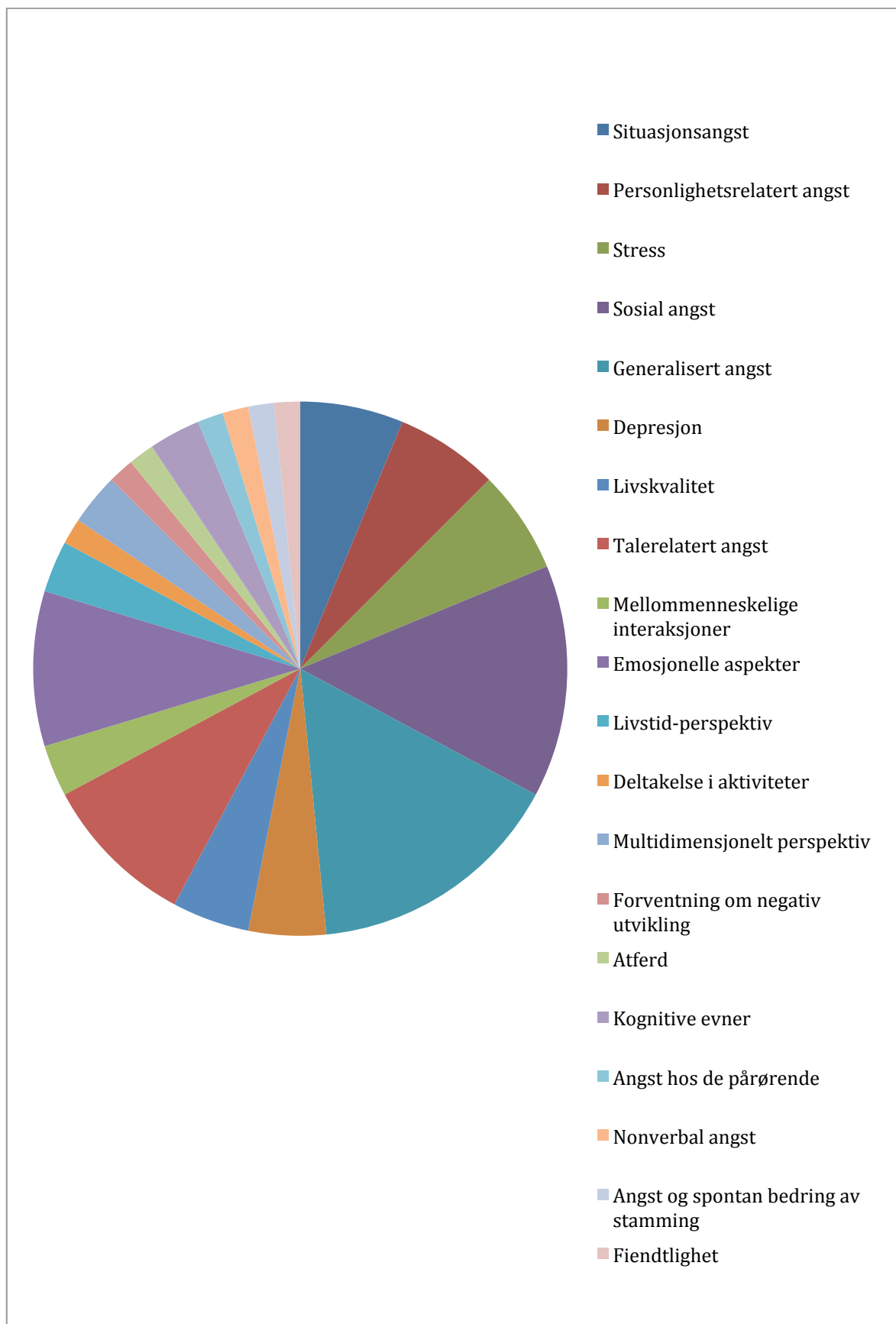
Tabell 4 Tematisk oversikt over inkluderte studier

Tema	Antall studier	Forfatter og årstall
Situasjonsangst	3	Blumgart, Tran & Craig, 2010; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; Molt & Guilford, 1979; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017.

Personlighetsrelatert angst	3	Brundage, Winters & Beilby, 2017; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Molt & Guilford, 1979; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017.
Stress	4	Pietraszek, Lockiewicz & Jankowska, 2017; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985.
Sosial angst	9	Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; De Carle & Pato, 1996; Kraaimaat, Janssen, Dam-Baggen, 1991; Mahr & Torosian, 1999; Schneier, Wexler & Liebowitz, 1997; Stein, Baird & Walker, 1996.
Generalisert angst	9	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Mahr & Torosian, 1999; Miller & Watson, 1992; Molt & Guilford, 1979; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Gray & Brutton, 1964; Santostefano, 1960; Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M.,

		2003.
Depresjon	3	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Miller & Watson, 1992.
Livskvalitet	3	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Boyle, 2015; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016.
Talereelatert angst	5	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004, Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Toomey & Sidman, 1970; Hennessey, Dourado & Beilby, 2014.
Mellommenneskelige interaksjoner	2	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985.
Emosjonelle aspekter	4	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Craig, Blumgart & Tran, 2015; Tran, Blumgart, Craig, 2010.
Livstid-perspektiv	2	Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016.
Deltakelse i aktiviteter	1	Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009.
Multidimensjonelt perspektiv	2	Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Gabel,

		Colcord & Petrosino, 2002.
Forventning om negativ utvikling	1	Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004.
Atferd	1	Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009.
Kognitive evner	2	Jackson, Tiede, Beal & Whalen, 2016; Molt & Guilford, 1979.
Angst hos de pårørende	1	Zenner, Ritterman, Bowen & Gronhøvd, 1978.
Nonverbal angst	1	Gray & Karmen, 1967.
Angst og spontan forbedring av stamming	1	Gray & Brutten, 1964.
Fiendtlighet	1	Santostefano, 1960.

Figur 1 Antall temaer og vinklinger

3.4 Temaer og vinklinger fordelt etter tiår

Figur 2 ble laget for å undersøke om temaene og vinklingene i studiene har en sammenheng med hvilket tiår studiene ble publisert i.

3.4.1 År 2010 til år 2017. Ut i fra Figur 2 kan man se at studiene som ble publisert fra år 2010 til år 2017 inneholder 12 ulike vinklinger i tilknytning til emosjonelle aspekt ved stamming. Disse 12 vinklingene er; situasjonsangst, personlighetsrelatert angst, stress, sosial angst, generalisert angst, depresjon, livskvalitet, talerelatert angst, mellommenneskelige interaksjoner, emosjonelle aspekter, livstid-perspektiv og kognitive evner. De ulike vinklingene viser seg i til sammen 24 ganger i studiene fra år 2010 til år 2017 (Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Boyle, 2015; Brundage, Winters & Beilby, 2017; Craig, Blumgart & Tran, 2015; Hennessey, Dourado & Beilby, 2014; Jackson, Tiede, Beal & Whalen, 2016; Pietraszek, Lockiewicz & Jankowska, 2017; Tran, Blumgart, Craig, 2010; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017). Vinklinger som det ikke er fokusert på i studiene fra år 2010 til år 2017 er; deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling, atferd, angst hos pårørende, nonverbal angst, angst og spontan forbedring av stamming, og fiendtlighet.

3.4.2 År 2000 til år 2009. Studiene som ble publisert fra år 2000 til år 2009 inneholder 10 vinklinger. De 10 ulike vinklingene er; situasjonsangst, sosial angst, generalisert angst, talerelatert angst, emosjonelle aspekter, livstid-perspektiv, deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling og atferd. Vinklingene viser seg til sammen 14 ganger i studiene fra år 2000 til år 2009 (Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M., 2003; Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Gabel, Colcord & Petrosino; 2002; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004). Vinklinger som det ikke fokuseres på i studiene fra år 2000 til år 2009 er; personlighetsrelatert angst, stress,

depresjon, livskvalitet, mellommenneskelige interaksjoner, kognitive evner, angst hos pårørende, nonverbal angst, angst og spontan forbedring av stamming, og fiendtlighet.

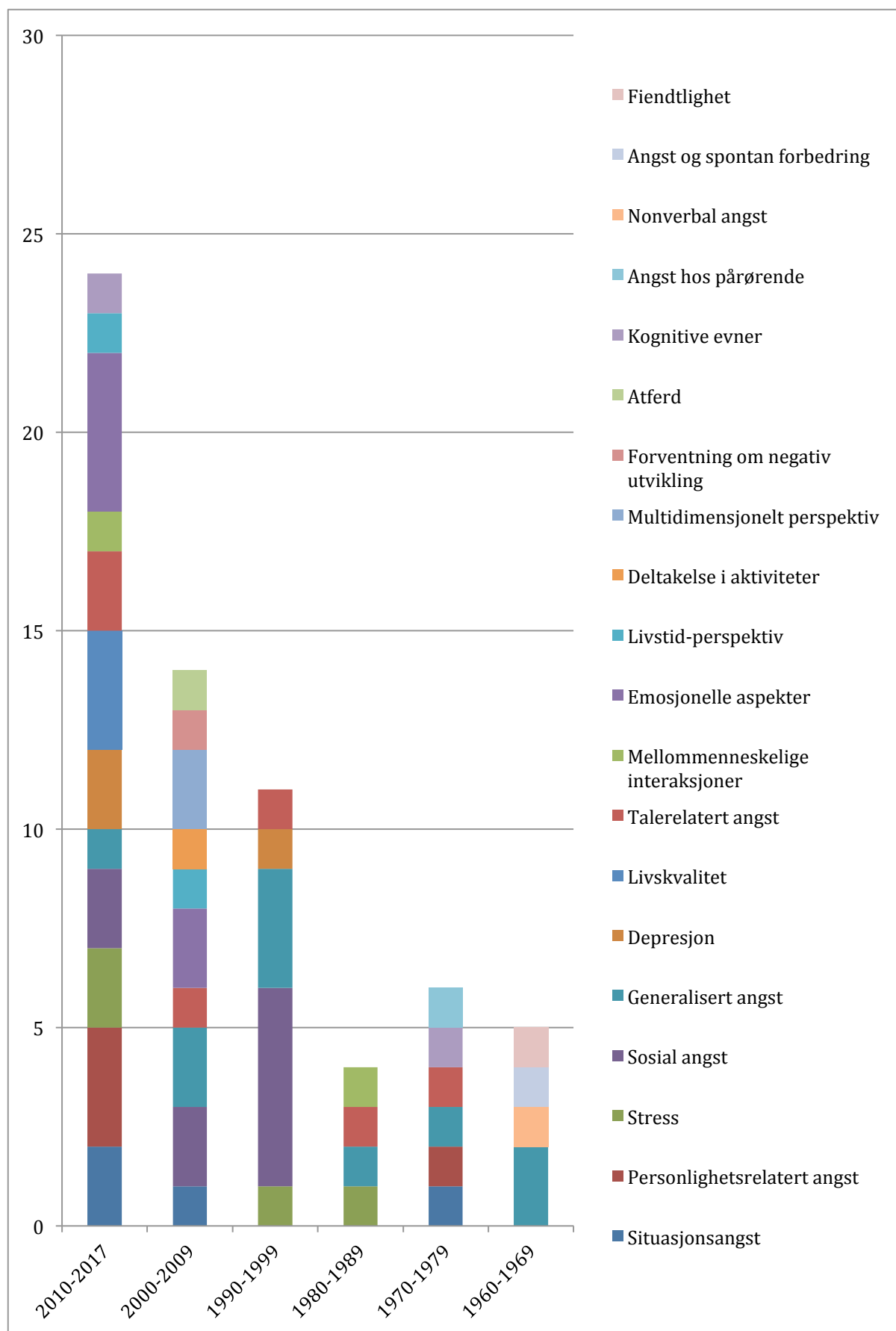
3.4.3 År 1990 til år 1999. Studiene som ble publisert fra år 1990 til år 1999 inneholder fem ulike vinklinger. Disse fem vinklingene er; stress, sosial angst, generalisert angst, depresjon og talerelatert angst. Vinklingene viser seg til sammen 11 ganger i studiene fra år 1990 til år 1999 (Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; De Carle & Pato, 1996; Kraaimaat, Janssen, Dam-Baggen, 1991; Mahr & Torosian, 1999; Miller & Watson, 1992; Schneier, Wexler & Liebowitz, 1997; Stein, Baird & Walker; 1996). Vinklinger som det ikke er fokusert på i studiene fra år 1990 til år 1999 er; situasjonsangst, personlighetsrelatert angst, livskvalitet, mellommenneskelige interaksjoner, emosjonelle aspekter, livstid-perspektiv, deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling, atferd, kognitive evner, angst hos pårørende, nonverbal angst, angst og spontan forbedring av stamming, og fiendtlighet.

3.4.4 År 1980 til år 1989. Det var kun en studie som ble inkludert i denne studien, med publiseringsdato mellom år 1980 og år 1989. Denne studien inneholder følgende fire vinklinger; stress, generalisert angst, talerelatert angst og mellommenneskelige interaksjoner. De fire vinklingene viser seg kun 4 ganger, ettersom det kun blir tatt utgangspunkt i en studie fra dette tiåret (Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985). Vinklinger det ikke fokuseres på i den inkluderte studien fra år 1980-1989 er; situasjonsangst, personlighetsrelatert angst, sosial angst, depresjon, livskvalitet, emosjonelle aspekt, livstid-perspektiv, deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling, atferd, kognitive evner, angst hos pårørende, nonverbal angst, angst og spontan forbedring av stamming, og fiendtlighet.

3.4.5 År 1970 til år 1979. Studiene som ble publisert fra år 1970 til år 1979 har seks

perspektiv på emosjoner og stamming. De seks ulike perspektivene er; situasjonsangst, personlighetsrelatert angst, generalisert angst, talerelatert angst, kognitive evner og angst hos pårørende. Vinklingene viser seg til sammen seks ganger i studiene fra år 1970 til år 1979 (Molt & Guilford, 1979; Toomey & Sidman, 1970; Zenner, Ritterman, Bowen & Gronhøvd, 1978). Vinklinger som det ikke er fokusert på i studiene fra år 1970 til år 1979 er; stress, sosial angst, depresjon, livskvalitet, mellommenneskelige interaksjoner, emosjonelle aspekter, livstid-perspektiv, deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling, atferd, nonverbal angst, angst og spontan forbedring av stamming, og fiendtlighet.

3.4.6 År 1960 til år 1969. Studiene som ble publisert fra år 1960 til år 1969 inneholder fire ulike vinklinger. Disse fire vinklingene er; generalisert angst, nonverbal angst, fiendtlighet, og angst og spontan forbedring av stamming. Vinklingene viser seg til sammen fem ganger i studiene fra år 1960 til år 1969 (Gray & Brutten, 1964; Gray & Karmen, 1967; Santostefano, 1960). Vinklinger som det ikke fokuseres på i studiene fra år 1960 til år 1969 er; situasjonsangst, personlighetsrelatert angst, stress, sosial angst, depresjon, livskvalitet, talerelatert angst, mellommenneskelige interaksjoner, emosjonelle aspekt, livstid-perspektiv, deltakelse i aktiviteter, multidimensjonelt perspektiv, forventning om negativ utvikling, atferd, kognitive evner, og angst hos pårørende.

Figur 2 Antall temaer og vinklinger i et historisk perspektiv

3.5 Temaer og vinklinger i sammenheng med skoleretninger innen psykologien

Tabell 5 Oversikt over antall vinklinger i studiene i sammenheng med skoleretninger innen psykologien

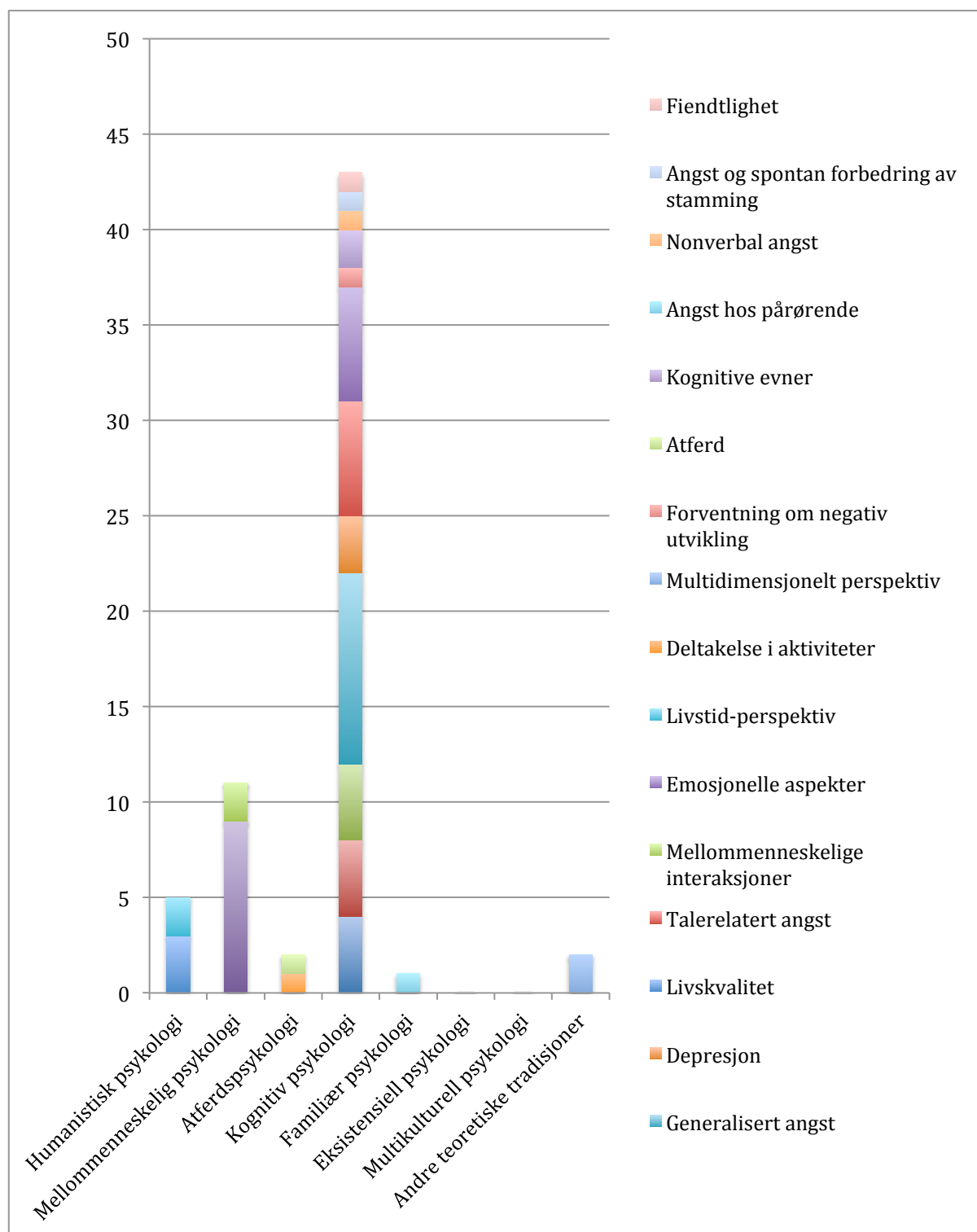
Tradisjoner i psykologien	Antall ulike vinklinger i studiene med utgangspunkt i denne tradisjonen	Studiernes forfattere og årstall
Humanistisk psykologi	5	Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Boyle, 2015; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016.
Mellommenneskelig psykologi	11	Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; De Carle & Pato, 1996; Kraaimaat, Janssen, Dam-Baggen, 1991; Mahr & Torosian, 1999; Schneier, Wexler & Liebowitz, 1997; Stein, Baird & Walker, 1996; Bajaj,

		Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985.
Atferdspsykologi	2	Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009.
Kognitiv psykologi	43	Pietraszek, Lockiewicz & Jankowska, 2017; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; Molt & Guilford, 1979; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017; Brundage, Winters & Beilby, 2017; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Molt & Guilford, 1979; Yang, Jia, Siok & Tan, 2017; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi,

		2014; Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Mahr & Torosian, 1999; Miller & Watson, 1992; Molt & Guilford, 1979; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Gray & Brutton, 1964; Santostefano, 1960; Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M., 2003; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blood, G. W. & Blood, I. M., 2016; Miller & Watson, 1992; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004, Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C., 1994; Greiner, Fitzgerald, Cooke & Djurdjic, 1985; Toomey & Sidman, 1970; Hennessey,

		Dourado & Beilby, 2014; Bajaj, Varghese, Bhat & Deepthi, 2014; Blumgart, Tran & Craig, 2010; Bricker-Katz, Lincoln & McCabe, 2009; Kraaimaat, Vanryckeghem & Dam-Baggen, 2002; Craig, Blumgart & Tran, 2015; Tran, Blumgart, Craig, 2010; Messenger, Onslow, Packman & Menzies, 2004; Jackson, Tiede, Beal & Whalen, 2016; Molt & Guilford, 1979; Gray & Karmen, 1967; Gray & Brutton, 1964; Santostefano, 1960.
Familiær psykologi	1	Zenner, Ritterman, Bowen & Gronhøvd, 1978.
Eksistensiell psykologi	0	
Multikulturell psykologi	0	
Andre teoretiske tradisjoner	2	Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Gabel, Colcord & Petrosino, 2002.

Figur 3 gir en visuell oversikt over spredningen av studier fordelt etter skoleretninger innen psykologien.

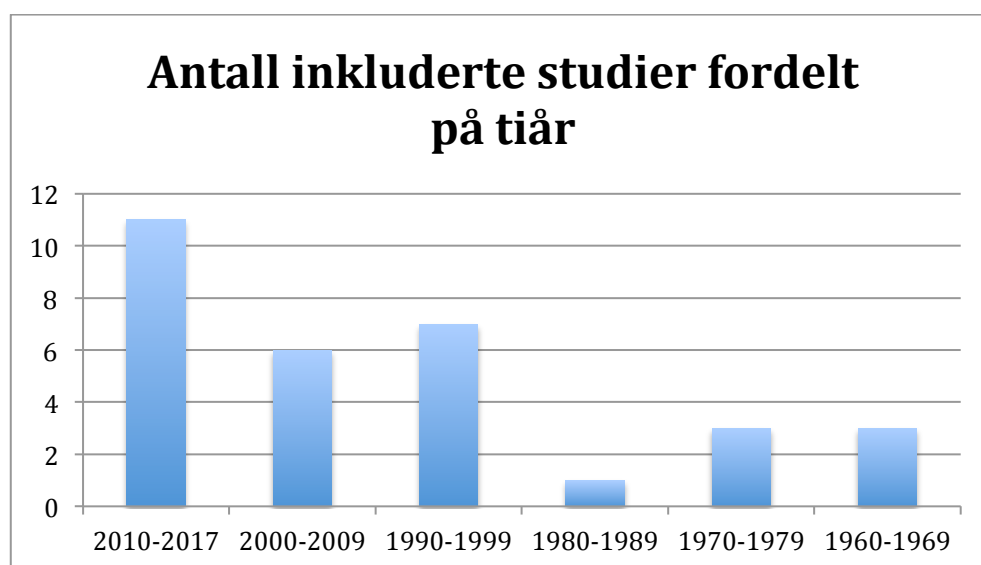

Figur 3 Antall studier med de ulike teoretiske vinklingene, fordelt etter tradisjon innen psykologien

4.0 Dataanalyse og diskusjon

4.1 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår

Figur 4 viser spredningen av de inkluderte studiene fordelt på tiår. Denne spredningen gir viktig informasjon som må tas i betraktning i tolkning av resultatene. Det er flest inkluderte studier fra år 2010 til år 2017, og færrest inkluderte studier fra år 1980 til år 1989. Dermed kan det være naturlig at det også er flest vinklinger i studiene fra år 2010 til år 2017, og færrest vinklinger i studiene fra år 1980 til år 1989. I tillegg kan dette funnet si noe om at fokuset på stamming og emosjoner i forskning var større fra år 2010 til år 2017 enn det var i år 1980 til år 1989. En faktor som kan øke validiteten til dette funnet er at alle artiklene som oppfylte inklusjonskriteriene ble inkludert i denne studien.

Figur 4 Spredning av inkluderte studier fordelt etter tiår

4.2 Spredning av vinklinger i studiene

I Figur 1 kan man se at vinklingen som går igjen flest ganger i de ulike studiene er *generalisert angst*. Dette temaet viser seg i 10 ulike studier. *Sosial angst* er også en hyppig vinkling, og viser seg i ni ulike studier. Det kan være interessant å legge merke til at begge

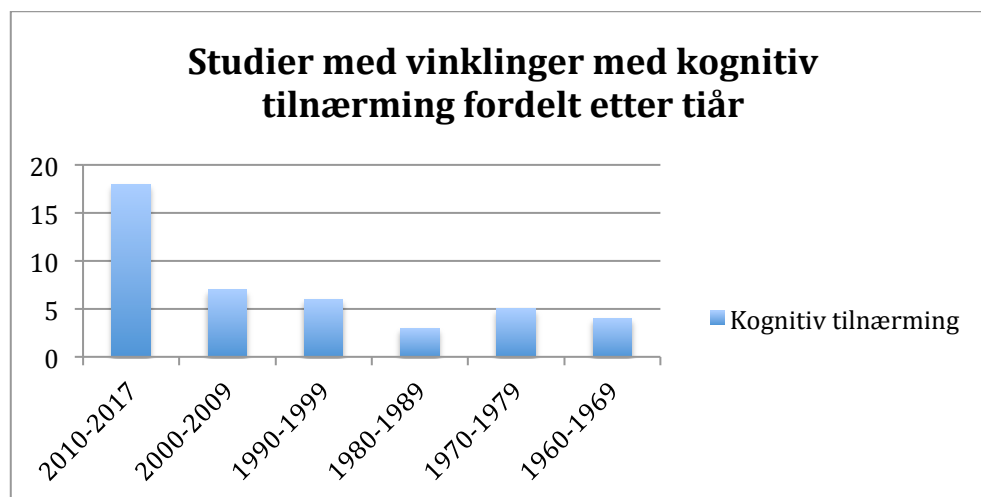
vinklingene henger sammen, ettersom de begge omhandler en form for angst (Helsedirektoratet, 2017). Seks av studiene ser på stamming i sammenheng med emosjonelle aspekter, og seks av studiene ser på stamming i sammenheng med talerelatert angst. Disse vinklingene forekommer hyppigst etter *sosial angst*. Her ser man at den ene vinklingen også handler om en form for angst, og den andre vinklingen fokuserer på hele det emosjonelle aspektet. Det vil si at flertallet av de inkluderte studiene har en vinkling som fokuserer på stamming i tilknytning til en form for angst. Syv av vinklingene viser seg bare i en studie hver. Dette gjelder følgende vinklinger; *fiendtlighet, angst og spontan forbedring av stamming, nonverbal angst, angst hos pårørende, atferd, forventning og negativ utvikling og deltakelse i aktiviteter*. Det vil si at disse vinklingene blir sjeldnest tatt i bruk i forskning på stamming og emosjoner fra år 1960 til år 2017.

4.3 Teoretiske tradisjoner

4.3.1 Kognitiv psykologi. Ut i fra figur 3 ser man tydelig at de fleste studiene har vinklinger med en kognitiv tilnærming til psykologi. Med det kan man si at forskere oftest har tatt utgangspunkt i kognitiv psykologi i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra 1960-tallet til den dag i dag. Dette er et interessant funn som i stor grad kan fortelle hvilket syn forskere har hatt på sammenhengen mellom stamming og emosjoner. Det må også legges til at studiene som inneholder vinklinger fra kognitiv psykologi, også kan inneholde andre vinklinger og tilnærminger til psykologi. Et eksempel på dette er studien til Bajaj et al. (2014) som inneholder følgende vinklinger; *stress, generalisert angst, talerelatert angst, depresjon, andre emosjonelle aspekter, livskvalitet og mellommenneskelige interaksjoner*. Denne studien tar dermed i bruk humanistisk, kognitiv, atferds-terapeutisk og mellommenneskelig psykologi, og har en integrert tilnærming til å forstå stamming (Flasher & Fogle, 2011).

En annen faktor som understreker at kognitiv forskning på sammenhengen mellom

stamming og emosjoner har vært et populært forskningsperspektiv, er at det finnes forskning med utgangspunkt i denne skoleretningen i alle tiårene. Figur 5 viser spredningen av vinklinger i de ulike studiene med utgangspunkt i kognitiv psykologi, fordelt etter tiår.

Figur 5 Studier med vinklinger i sammenheng med kognitiv psykologi, fordelt etter tiår

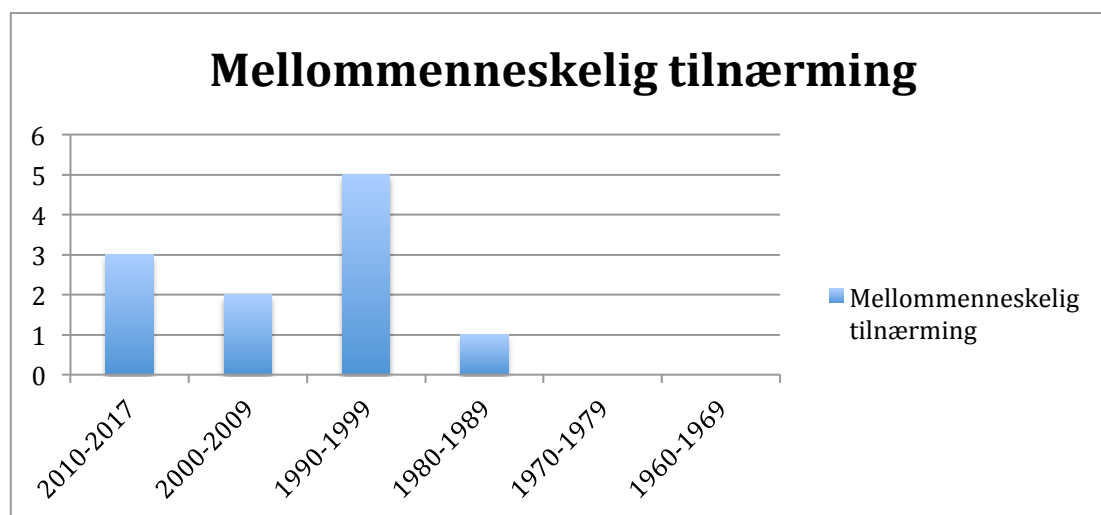
Her kan man se at det er flest studier med utgangspunkt i den kognitive skoleretningen innen psykologien fra år 2010 til år 2017. Det kan ha en sammenheng med at det generelt var flest studier fra dette tiåret som passet under inklusjonskriteriene i denne studien. Samtidig ser man at 17 av 24 vinklinger fra studiene mellom år 2010 og år 2017 tar utgangspunkt i kognitiv tradisjon innen psykologien. Det vil si at 71% av vinklingene i studiene fra dette tiåret tar utgangspunkt i kognitiv tradisjon innen psykologien. Dette kan tyde på at den kognitive skoleretningen innen psykologien har vært rådende i forhold til andre skoleretninger, i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra år 2010 til år 2017.

I kognitiv psykologi anerkjenner man at tanker og holdninger påvirker handlinger, og at alle mennesker har etablerte holdninger som påvirker hvordan de oppfører seg mot andre mennesker (Flasher & Fogle, 2011). En persons følelser kan være en like stor del av vansken

som selve stammingen (Guitar, 2014). Derfor vil forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner med en kognitiv tilnærming være relevant og viktig forskning, som kan gi kunnskap om et aktuelt tema innen det logopediske fagfeltet. Hensikten med kognitiv tilnærming innen det logopediske fagfeltet er å hjelpe individer til å være bevisst på og utforske hvilke usunne etablerte holdninger de har, og erstatte de med tanker og holdninger som er mer fleksible og adaptive. Logopeder arbeider ofte med personer som har negative holdninger knyttet til ens egne kommunikasjonsvansker. Barn eller voksne som har stammet i flere år kan ofte ha lave forventninger om å en gang snakke mer flytende. Hvis de ikke kjenner noen andre som stammer, har de ikke erfaringer med at andre personer har den samme vansken. Da kan det føles som at stamming er et sjeldent problem. I slike tilfeller kan det hjelpe å høre at man ikke er alene om å stamme, og at det er mange andre mennesker som stammer, selv om de ikke har truffet noen selv (Flasher & Fogle, 2011).

4.3.2 Mellommenneskelig psykologi. I Figur 3 ser man at det er 11 vinklinger i studiene som her kategoriseres til å tilhøre den mellommenneskelige tradisjonen innen psykologien. Det er betraktelig færre vinklinger i studiene med denne tradisjonen enn vinklinger som kan ses i sammenheng med kognitiv psykologi, men det er fremdeles mellommenneskelig tradisjonen som viser seg hyppigst i studiene, etter studiene med utgangspunkt i kognitiv psykologi. Figur 6 viser hvilke vinklinger i studiene som passer under mellommenneskelig tradisjon, fordelt etter tiår. Her ser man at spredningen er ulik fra spredningen av vinklinger med kognitiv tilnærming til psykologi. Dette er et interessant funn fordi studiene med mellommenneskelig tradisjon er kun fra de fire siste tiårene. I tillegg er det flest vinklinger som passer under mellommenneskelig tradisjon i studier fra år 1990-1999. Dette kan tyde på at forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner hadde et spesielt fokus på mellommenneskelig psykologi på 1990-tallet, i forhold til de andre tiårene. Ettersom mellommenneskelig psykologi ble grunnlagt på 1950-tallet, kan det tenkes at denne

skoleretningen var rådende frem til 1960-tallet, da andre skoleretninger ble grunnlagt i psykologien på dette tidspunktet (Flasher & Fogle, 2011; Svartdal, 2018; Mørch, 2017). Dermed kan det tenkes at mellommenneskelig psykologi har hatt mindre fokus i forskning etter flere skoleretninger ble grunnlagt. Det trenger derimot ikke å bety at mellommenneskelig psykologi ikke er like viktig eller relevant lenger. Det kan være fordi de andre skoleretningene også blir betraktet som viktige, og at forskning stadig blir sett i fra flere perspektiv. Selv om mellommenneskelig psykologi ikke nødvendigvis har vært rådende i psykologien på 1990-tallet som denne studien viser, kan det fremdeles gi mening at flere av de inkluderte studiene tar utgangspunkt i denne tradisjonen i dette tiåret.

Figur 6 Vinklinger i studiene med mellommenneskelig tilnærming fordelt etter tiår

De inkluderte studiene med utgangspunkt i mellommenneskelig psykologi tar også i bruk integrert tilnærming til forskning. Studien til Greiner et al. (1985) er et eksempel på dette, fordi den tar i bruk kognitiv, atferds-terapeutisk og mellommenneskelig tradisjon. Mellommenneskelig psykologi vektlegger observerbare mellommenneskelige interaksjoner, kommunikasjonsmåter og ødeleggende kommunikasjonsmønstre. I følge Flasher og Fogle (2011) er det de lærte og etablerte kommunikasjonsmåtene som forårsaker emosjonelle

vansker eller forstyrrelser. Emosjonelle vansker utvikles oftere hvis en person har vansker med kommunikasjon og forhold med mennesker som står personen nært. Hvis for eksempel et barn som stammer har foreldre som er kritiske og fokuserer på å prestere, og får beskjed av foreldrene om å presentere noe muntlig foran gjestene deres, kan barnet bli engstelig, noe som igjen kan føre til flere brudd i taleflyten. I et slik tilfelle kan angsten være et resultat av frykt for å ikke leve opp til forventningene foreldrene har til barnet. Slike faktorer fokuseres det på i mellommenneskelige tilnærminger. Hvis en logoped baserer praksisen sin på teori fra mellommenneskelig psykologi, vil logopedene vurdere klientens atferd ut i fra lærte måter å kommunisere eller interagere på (Flasher & Fogle, 2011). Etersom mellommenneskelig psykologi blant annet fokuserer på kommunikasjonsmåter, og at en stor del av logopeders arbeid handler om å hjelpe mennesker med kommunikasjonsvansker, kan man si at å ta i bruk mellommenneskelig perspektiv på forskning innen det logopediske fagfeltet er viktig.

4.3.3 Andre teoretiske tradisjoner. Utenom de to tidligere nevnte tradisjonene inneholder de inkluderte studiene vinklinger som henger sammen med humanistisk, atferds-terapeutisk og familiær psykologi. I Figur 3 ser man at disse tradisjonene ikke viser seg like ofte i de inkluderte studiene, som kognitiv og mellommenneskelig tradisjon innen psykologien. Man kan derimot ikke være sikker på at det eksisterer mindre forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra disse perspektivene. Det kan for eksempel tenkes at studier med et atferds-terapeutisk perspektiv kan ha blitt sortert bort i utvalgsprosessen, hvis studier på atferd ofte fokuserer på behandling, ettersom denne studien ekskluderer studier med fokus på behandling.

Det er også to vinklinger i de inkluderte studiene som ikke passer inn under noen av de nevnte tradisjonene. Disse studiene har en multidimensjonal tilnærming til teori (Ezrati-Vinacour & Levin, 2004; Gabel et al., 2002). Grunnen til at dette perspektivet ikke passer inn under noen av de nevnte tradisjonene er fordi man i et multidimensjonelt perspektiv ser på et

tema fra flere perspektiver. Derfor kan man si at disse studiene tar i bruk en integrert tilnæringsmetode til forskning (Flasher & Fogle, 2011). Å se stamming fra et multidimensjonelt perspektiv vil være et relevant perspektiv å se sammenhengen mellom stamming og emosjoner i. Det kan begrunnes med at stamming er en multidimensjonal vanke som involverer kognitive, affektive og sosiale komponenter (Blood, G.W. & Blood, I. M., 2016). Hvis en logoped bare tar utgangspunkt i en tilnæringsmetode, blir klientene og familiene forstått fra et begrenset perspektiv. Å ta i bruk et multidimensjonelt perspektiv til terapi hjelper logopeden å i større grad forstå mangfoldet av mennesker og vansker (Flasher & Fogle, 2011). Guitar (2014) hevder også at stamming må bli sett i et multidimensjonelt perspektiv, fordi stamming først og fremst er en motorisk talevanske, samtidig som vansken påvirker personens kognitive, lingvistiske og psykososiale faktorer. I tillegg til de ulike aspektene ved stamming kan enkeltpersoner oppleve vansken forskjellig, og ha forskjellig kombinasjon av de ulike faktorene ved stamming. Smith og Kelly (1997) mener at det er unødvendig å fokusere på hva som forårsaker stamming, og at man heller bør rette fokuset dimensjonene ved stamming, og hvordan de interagerer.

I Figur 3 kan man også se at ingen vinklinger i de inkluderte studiene er inspirert av teori fra eksistensiell eller multikulturell tradisjon. I følge datagrunnlaget i denne studien er dermed humanistisk-, atferds-terapeutisk-, familiær-, eksistensiell-, multikulturell- og multidimensjonal psykologi de tradisjonene som sjeldnest viser seg i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra år 1960 til år 2017. Det trenger ikke å bety at forskning fra disse perspektivene ikke er viktig, eller at det ikke eksisterer forskning om sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra disse perspektivene. Studier med disse perspektivene kan for eksempel ha blitt sortert bort i utvalgsprosessen hvis de fokuserer på barn eller behandling.

Å forske på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra den humanistiske

tradisjonen kan føre til at man får økt kunnskap om hvordan man kan forstå hele personen som stammer og ikke bare vanskene. Ved et slikt forskningsperspektiv kan man forsøke å forstå hvordan stamming for eksempel kan påvirke en persons selvbilde og livskvalitet (Flasher & Fogle, 2011).

Forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner med utgangspunkt i atferdspsykologi kan også gi verdifull kunnskap om hvordan stamming kan påvirke atferd, og videre hvilke faktorer i miljøet som forsterker denne typen atferd (Flasher & Fogle, 2011). Stamming og atferd henger tett sammen, blant annet fordi personer som stammer ofte tar i bruk flukt- og unngåelsesatferd (Statped, 2013).

Å se på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra et familiært perspektiv til teori kan også bidra med relevant kunnskap. En persons emosjonelle vansker må alltid bli sett i sammenheng med familiens rolle i personens liv, og hvordan personen kommuniserer og interagerer med familien. Emosjonelle vansker påvirker ikke bare individet, men også familien (Flasher & Fogle, 2011). Etersom personer som stammer ofte opplever emosjonelle vansker knyttet til stammingen (Guitar, 2014), vil en familiær tilnærming til forskning på temaet dermed være relevant. I tillegg finnes det etablerte behandlingsmetoder for barn som stammer, med fokus på foreldrene. Palin Parent-Child Interaction Therapy (Palin PCI) er et eksempel på et behandlingsprogram for barn som stammer, hvor foreldrene har en stor rolle. Palin PCI har som mål å hjelpe foreldre med å identifisere hva de allerede gjør som støtter barnets taleflyt, og videre hjelpe dem til å utføre flere tiltak i denne retningen (The Michael Palin Centre, 2018). Dette bekrefter at det finnes behandlingsalternativ for personer som stammer med fokus på familien, som igjen bekrefter at familiær psykologi har påvirket logopeders praksis. For å bidra til at logopeder i større grad tar utgangspunkt i evidensbasert praksis kan det derfor også være viktig med mer forskning som tar utgangspunkt i familiær psykologi.

Ingen av de inkluderte studiene har en eksistensiell eller multikulturell tilnærming til teori. Vil det si at disse perspektivene ikke passer inn i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner? I følge Guitar (2014) har voksne personer som stammer ofte negative følelser knyttet til stammingen. En av disse negative følelsene kan blant annet være mangel på kontroll. I eksistensiell tilnærming til teori fokuserer man på hvordan personer håndterer vanskelige aspekter ved livet, og at selv om man prøver å kontrollere det som skjer i livet, oppdager man ofte at dette ikke er mulig (Flasher & Fogle, 2011). Her ser man at eksistensiell tilnærming til forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner kan være relevant, ettersom personer som stammer ofte kan kjenne på følelsen av mangel på kontroll, noe det fokuseres på i eksistensiell tilnærming til teori. Det skal også nevnes at studiene med fokus på livskvalitet hos personer som stammer kunne blitt klassifisert under kategorien *eksistensiell tilnærming*, i stedet for å bli plassert under kategorien *humanistisk tilnærming*. Dette viser at forfatterens valg av klassifisering av de ulike vinklingene kan ha påvirket studiens resultat, noe som kan svekke studiens validitet. Samtidig står forfatter ved valg av klassifisering, fordi å forske på livskvalitet handler om å forstå hele personen som stammer, som igjen innebærer å forstå personens tanker om eksistens (Bajaj et al, 2014). Tanker om eksistens er kun en del av en persons livskvalitet, derfor ble begrepet *livskvalitet* plassert under humanistisk tilnærming til psykologi fremfor eksistensiell tilnærming til psykologi.

Å ta i bruk multikulturell psykologi i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner vil også kunne bidra med ny og viktig kunnskap. Det finnes personer som stammer i alle kulturer, raser og deler av verden, og kan forekomme hos både kvinner og menn i alle aldre (Guitar, 2014). I følge Flasher og Fogle (2011) tar tradisjonell forskning ofte i bruk europeiske menn som deltakere i studier. Det har vist seg at ulike kulturelle grupper fra andre steder enn i Europa ikke kjenner seg igjen i det disse studiene fokuserer på,

og har derfor utfordret de tradisjonelle holdningene i forskning ved å ta utgangspunkt i andre kulturelle grupper enn kun europeiske menn. Dette gjorde de for å fremme likestilling for alle mennesker og å vise at man bør sette pris på mangfold. Multikulturell psykologi kan være en relevant tradisjon innen psykologien i forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner, for å bekrefte eller avkrefte om personer som stammer har de samme opplevelsene og erfaringene på kryss av kulturer. Forskning fra et multikulturelt perspektiv kan også bidra til at logopeder forstår og aksepterer klientene i større grad.

I følge Guitart (2011) er det 21. århundret er en tid hvor migrasjon på kryss av land og kulturer er stadig økende. Videre hevder han at flere flyktninger har opplevd traumatiske hendelser som i noen tilfeller har fremkalt eller forverret stamming. Derfor mener han at det er viktig at logopeder utvikler kartleggings- og behandlingsmetoder som tar utgangspunkt i multikulturell psykologi. Samtidig er det viktig å ta i betraktning at denne studien kun inkluderer studier som fokuserer på voksne som datagrunnlag. Dette kan være en faktor som kan ha påvirket resultatet som viser at ingen av de inkluderte studiene har en multikulturell tilnærming. Flasher & Fogle (2011) hevder at studier innen det logopediske fagfeltet med multikulturell tilnærming til kunnskap oftest fokuserer på barn og deres rettigheter i utdanningssystemet. Samtidig påpeker de at forskning med multikulturell tilnærming med fokus på voksne også er viktig, fordi voksne mennesker kan også ha forskjellige kulturelle bakgrunner. Man kan videre stille spørsmål ved om resultatet i denne studien hadde blitt annerledes hvis studier som fokuserer på barn også hadde blitt inkludert, ettersom det finnes mest forskning om stamming og emosjoner fra et multikulturelt perspektiv rettet mot barn.

4.4 Studienes vinklinger i et historisk perspektiv

Figur 2 viser en oversikt over hvilke vinklinger som blir sett i sammenheng med

stamming i de ulike studiene. Her kan man tydelig se at det er flest ulike vinklinger i studiene fra år 2010 til år 2017, og at vinklingene gradvis blir færre for hvert tiår, med unntak av 1980-tallet. Det ble kun inkludert en studie fra 1980-tallet, så det kan forklare hvorfor det er færrest ulike vinklinger i dette tiåret. Dette funnet kan fortelle at forskere ser på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra flere ulike vinklinger i dag, enn det de gjorde på 1960-tallet. Det kan også indikere at sammenhengen mellom stamming og emosjoner har blitt et tema det gradvis forskes mer på i et historisk perspektiv, som igjen er en positiv utvikling med tanke på at logopeders forskningsgrunnlag i stor grad baseres på forskning fra det psykologiske fagfeltet (Ratner, 2006).

5.0 Konklusjon

Funnene i denne studien viser at det eksisterer flere studier om sammenhengen mellom stamming og emosjoner i nyere tid, og at studiene med dette temaet gradvis blir færre jo lenger tilbake i tid man går. Dette gjelder også for hvilke vinklinger studiene bruker. De nyere studiene tar i bruk flere ulike vinklinger om synet på sammenhengen mellom stamming og emosjoner, så blir vinklingene gradvis færre i tiårene tilbake til 1960-tallet. Det viser seg også at kognitiv tilnærming til stamming og emosjoner er skoleretningen innen psykologien som oftest har blitt tatt i bruk i forskning på dette temaet. Ellers har det blitt forsket på stamming og emosjonelle vansker fra et den mellommenneskelige skoleretningen innen psykologien.

I denne studien viser resultatene at det er lite forskning på sammenhengen mellom stamming og emosjoner fra humanistisk, atferds-terapeutisk, familiær, eksistensiell, multikulturell og multidimensjonal tradisjon. Det er vanskelig å vurdere om disse funnene er reliable, ettersom studier med utgangspunkt i disse tradisjonene kan ha blitt sortert bort i utvalgsprosessen. Det at kognitiv psykologi har vært rådende i så sterk grad kan ha ført til at man kan ha gått glipp av viktige dimensjoner ved fenomenet emosjoner sett i sammenheng med stamming. Forskere i fremtiden bør være bevisst på sitt teoretiske ståsted, og forsøke å være åpne for andre teoretiske perspektiv.

Litteraturliste

- Bajaj, G., Varghese, A.L., Bhat, J.S. & Deepthi, J. (2014). Assessment of quality of life of people who stutter: A cross-sectional study. *Libertas Academica*, 3, 37-50. doi: 10.4137/RPO.S19058
- Blood, G.W. & Blood, I.M. (2016). Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: Social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem, and satisfaction with life. *Journal of Fluency Disorders*, 50, 72-84. doi: 10.1016/j.jfludis.2016.10.002
- Blood, G. W., Blood, I. M., Bennett, S. & Simpson, K. C. (1994). Subjective anxiety measurements and cortisol responses in adults who stutter. *Journal of Speech and Hearing Research*, 37(4), 760. doi: <http://dx.doi.org/10.1044/jshr.3704.760>
- Blumgart, E., Tran, Y. & Craig, A. (2010). Social anxiety disorder in adults who stutter. *Depression and Anxiety*, 27(7), 687-692. doi: 10.1002/da.20657
- Boyle, M.P. (2015). Relationships between psychosocial factors and quality of life for adults who stutter. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 24(1), 1-12. doi: 10.1044/2014_AJSLP-14-0089
- Bricker-Katz, G., Lincoln, M. & McCabe, P. (2009). A life-time of stuttering: How emotional reactions to stuttering impact activities and participation in older people. *Disability and Rehabilitation*, 31(21), 1742-1752. doi: 10.1080/09638280902738672
- Brundage, S.B., Winters, K.L. & Beilby, J.M. (2017). Fear of negative evaluation, trait anxiety, and judgement bias in adults who stutter. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(2), 498-510. doi: 10.1044/2017_AJSLP-16-0129
- Craig, A., Blumgart, E. & Tran, Y. (2015). A model clarifying the role of mediators in the variability of mood states over time in people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 44, 63-73. doi: 10.1016/j.jfludis.2015.03.001
- Craig, A., Hancock, K., Tran, Y. & Craig, M. (2003). Anxiety levels in people who stutter: A

- randomized population study. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46(5), 1197-1206. doi: 10.1044/1092-4388(2003/093)
- De Carle, A.J. & Pato, M.T. (1996). Social phobia and stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 153(10), 1367-1368. doi: 10.1176/ajp.153.10.1367b
- Ezrati-Vinacour, R. & Levin, I. (2004). The relationship between anxiety and stuttering: A multidimensional approach. *Journal of Fluency Disorders*, 29(2), 135-148. doi: 10.1016/j.jfludis.2004.02.003
- Flasher, L.V. & Fogle, P.T. (2011). *Counseling skills for speech-language pathologists and audiologists* (2nd ed). New York: Delmar Cengage Learning
- Gabel, R.M., Colcord, R.D. & Petrosino, L. (2002). Self-reported anxiety of adults who do and do not stutter. *Perceptual and Motor Skills*, 94(3), 775-784. doi: 10.2466/pms.2002.94.3.775
- Gray, B.B. & Brutten, E.J. (1964). The relationship between anxiety, fatigue and spontaneous recovery in stuttering. *Behaviour Research and Therapy*, 2(2), 251-259. doi: 10.1016/0005-7967(64)90029-4
- Gray, B.B. & Karmen, J.L. (1967). The relationship between nonverbal anxiety and stuttering adaption. *Journal of communication disorders*, 1(2), 141-151. doi: 10.1016/0021-9924(67)90003-2
- Greiner, J.R., Fitzgerald, H.E., Cooke, P.A. & Djurdjic, S.D. (1985). Assessment of sensitivity to interpersonal stress in stutterers and nonstutterers. *Journal of Communication Disorders*, 18(3), 215-225. doi: 10.1016/0021-9924(85)90022-X
- Guitar, B. (2014). *Stuttering – An Integrated Approach to Its Nature and Treatment* (4th ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins
- Helsedirektoratet. (2017, 14. februar). Angst. Hentet 15. desember 2017 fra: <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/psykisk-helse-og-rus/angst-og-depresjon/angst>

- Hennessey, N.W., Dourado, E. & Beilby, J.M. (2014). Anxiety and speaking in people who stutter: An investigation using the emotional Stroop task. *Journal of fluency disorders*, 40, 44-57. doi: 10.1016/j.jfludis.2013.11.001
- Jackson, E.S., Tiede, M., Beal, D. & Whalen, D.H. (2016). The impact of social-cognitive stress on speech variability, determinism, and stability in adults who do and do not stutter. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 59(6), 1295-1314. doi: 10.1044/2016_JSLHR-S-16-0145
- Kraaimaat, F.W., Janssen, P. & Dam-Baggen, R.V. (1991). Social anxiety and stuttering. *Perceptual and Motor Skills*, 72(3), 72. doi: [10.2466/pms.1991.72.3.766](https://doi.org/10.2466/pms.1991.72.3.766)
- Kraaimaat, F.W., Vanryckeghem, M. & Dam-Baggen, R.V. (2002). Stuttering and social anxiety. *Journal of Fluency Disorders*, 27(4), 319-331. doi: 10.1016/S0094-730X(02)00160-2
- Mahr, G.C. & Torosian, T. (1999). Anxiety and social phobia in stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 24(2), 119-126. doi: 10.1016/S0094-730X(98)00027-8
- Messenger, M., Onslow, M., Packman, A. & Menzies, R. (2004). Social anxiety in stuttering: Measuring negative social expectancies. *Journal of Fluency Disorders*, 29(3), 201-212. doi: 10.1016/j.jfludis.2004.06.002
- Miller, S. & Watson, B.C. (1992). The relationship between communication attitude, anxiety, and depression in stutterers and nonstutterers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35(4), 789-798. doi: 10.1044/jshr.3504.789
- Molt, F.L. & Guilford, A.M. (1979). Auditory processing and anxiety in stutterers. *Journal of Fluency Disorders*, 4(4), 255-267. doi: [https://doi.org/10.1016/0094-730X\(79\)90002-0](https://doi.org/10.1016/0094-730X(79)90002-0)
- Mørch, W.T. (2017, 12. oktober). Humanistisk psykologi. Hentet fra: https://snl.no/humanistisk_psykologi
- Pietraszek, M., Lockiewicz, M. & Jankowska, A. (2017). Coping with stress in adults with

- speech fluency disorders. *Current Issues in Personality Psychology*, 5(2), 143-148.
doi: <https://doi.org/10.5114/cipp.2017.64489>
- Polit, D.F. & Beck, C.T. (2017). *Nursing Research – Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice* (10th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins
- Ratner, N.B. (2006). Evidence-Based Practice: An Examination of Its Ramifications for the Practice of Speech-Language Pathology. *Language, Speech & Hearing Services in Schools*, 37(4), 257-267. Doi: 10.1044/0161-1461(2006/029)
- Sander, K. (2017, 29. juli). Emosjoner (følelser). Hentet fra: <https://estudie.no/emosjoner/>
- Santostefano, S. (1960). Anxiety and hostility in stuttering. *Journal of Speech and Hearing Research*, 3(4), 337-347. doi: 10.1044/jshr.0304.337
- Schneier, F.R., Wexler, K.B. & Liebowitz, M.R. (1997). Social Phobia and stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 154(1), 131. doi: [10.1176/ajp.154.1.131](https://doi.org/10.1176/ajp.154.1.131)
- Smith, A. & Kelly, E. (1997). Stuttering: A dynamic, multifactorial model. In R.F. Curlee, & G.M. Sigel (Eds), *Nature and treatment of stuttering: New directions* (2nd ed., p.204-217). Boston: Allyn & Bacon
- Stein, M.B., Baird, A., & Walker, J.R. (1996). Social phobia in adults with stuttering. *The American Journal of Psychiatry*, 153(2), 278-208. doi: [10.1176/ajp.153.2.278](https://doi.org/10.1176/ajp.153.2.278)
- Svartdal, F. (2018, 20. februar). Kognitiv psykologi. Hentet fra:
https://snl.no/kognitiv_psykologi
- The Michael Palin Centre. (2018, 24. april). Early intervention. Hentet fra:
<http://www.stammeringcentre.org/early-intervention>
- Toomey, G.L. & Sidman, M. (1970). An experimental analogue of the anxiety-stuttering relationship. *Journal of Speech and Hearing Research*, 13(1), 122-129. doi: 10.1044/jshr.1301.122
- Tran, Y., Blumgart, E. & Craig, A. (2011). Subjective distress associated with chronic

stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 36(1), 17-26. doi:

<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2010.12.003>

Turnbaugh, K.R., Guitar, B.E. & Hoffman, P.R. (1979). Speech clinicians' attribution of personality traits as a function of stuttering severity. *Journal of Speech and Hearing Research*, 22(1), 37-45. doi: 10.1044/jshr.2201.37

Woods, C.L. & Williams, D.E. (1976). Traits attributed to stuttering and normally fluent males. *Journal of Speech and Hearing Research*, 19(2), 267-278. doi: 10.1044/jshr.1902.267

Yang, Y., Jia, F., Siok, W.T. & Tan, L.H. (2017). The role of anxiety in stuttering: Evidence from functional connectivity. *Neuroscience*, 346, 216-225. doi: [10.1016/j.neuroscience.2016.11.033](https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2016.11.033)

Zenner, A.A., Ritterman, S.I., Bowen, S.K. & Gronhovd, K.D. (1978). Measurement and comparison of anxiety levels of parents of stuttering, articulatory defective, and normal-speaking children. *Journal of Fluency Disorders*, 3(4), 273-283. doi: [https://doi.org/10.1016/0094-730X\(78\)90027-X](https://doi.org/10.1016/0094-730X(78)90027-X)